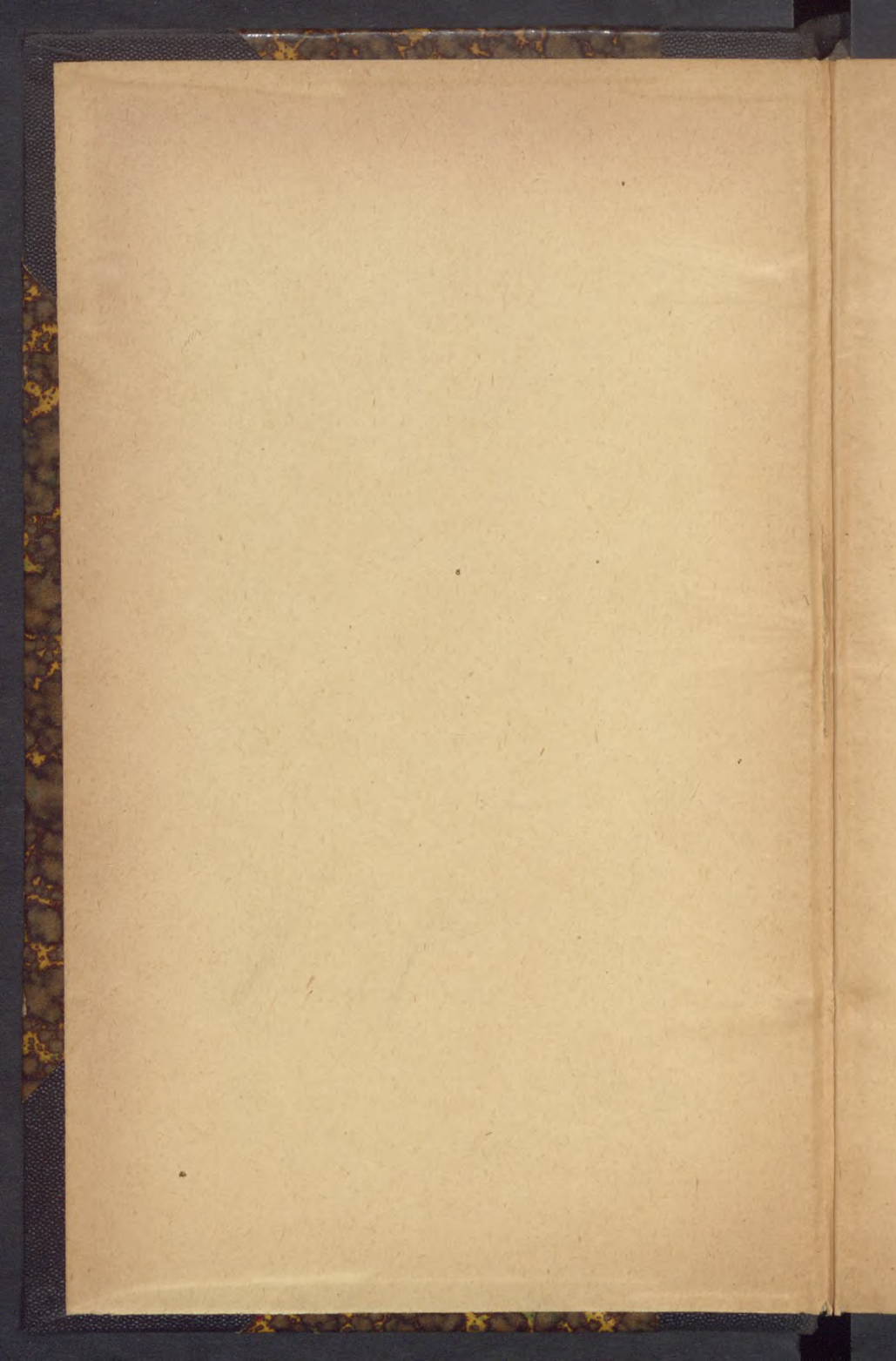
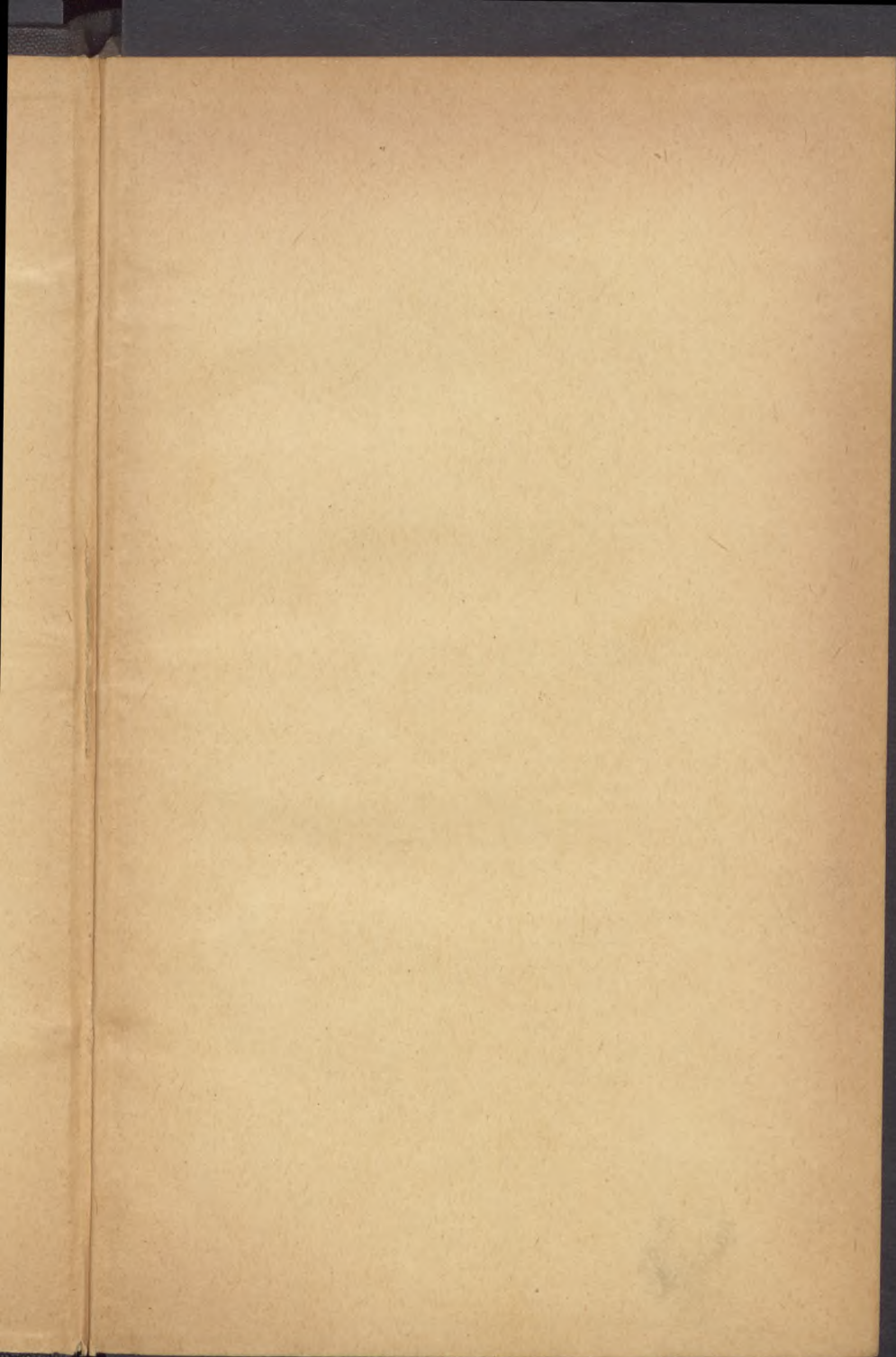
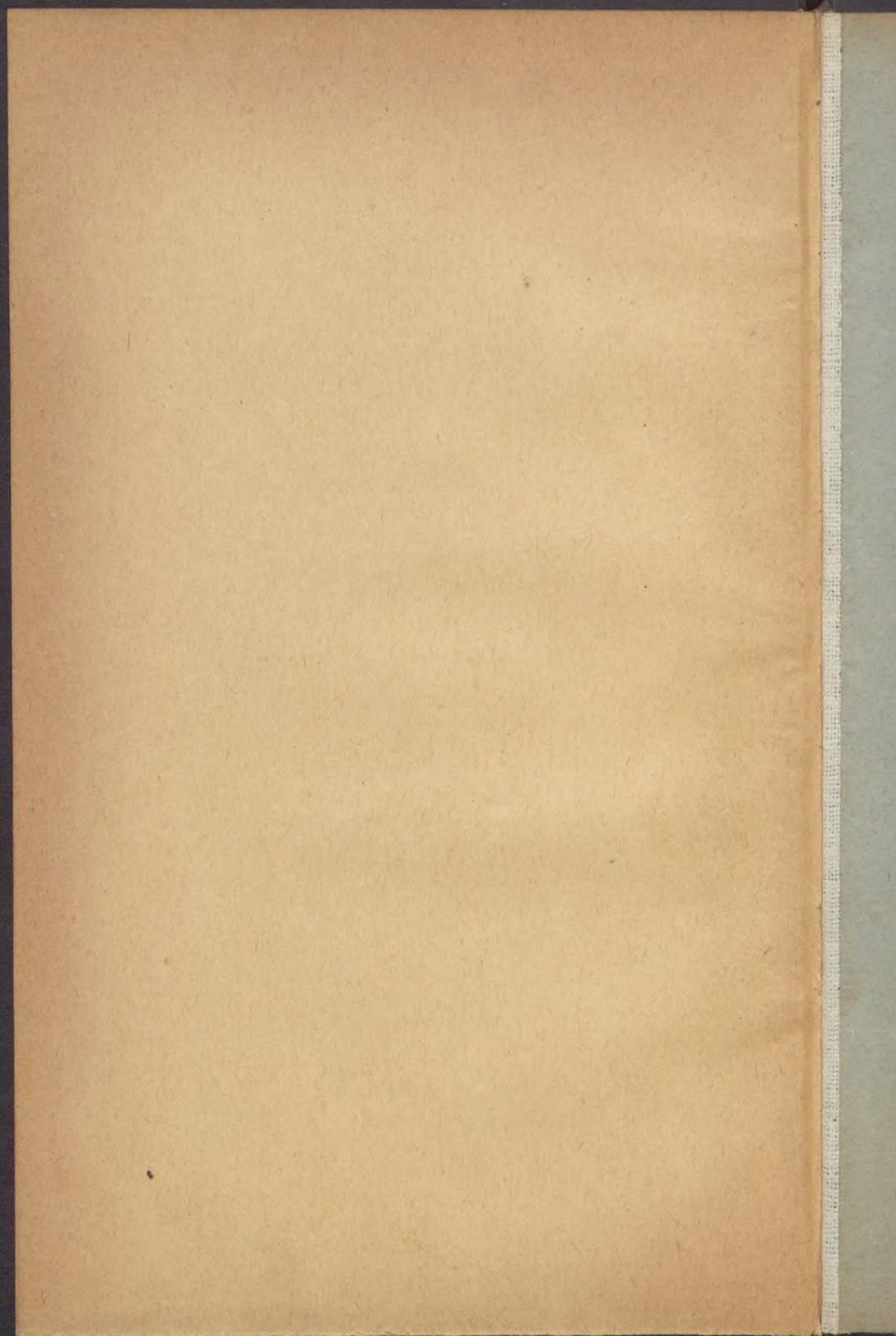
The image shows the front cover of a book. The spine is on the left, bound in a dark, textured material. The main cover area is decorated with a marbled paper pattern, featuring large, irregular brown spots on a yellowish-gold background. A small, rectangular, light-colored paper label is affixed to the upper left corner of the marbled area. The label has a thin black border and contains the number '288317' printed in a black, sans-serif font. The top right corner of the book is slightly worn, showing the underlying board material.

288317

226 fr. 4

MAGÁNJOGI VÉGSZÜKSÉG

IRTA:

DR. KOLOSVÁRY BÁLINT

KIR. JOGAKAD. TANÁR.

Különlenyomat a „Magyar Jogász-Ujság” 1903—1906-iki
évfolyamaiból.

BUDAPEST 1907.

Országos Központi Községi Nyomda Részv.-Társ.
VI., Váci-körut 61.

MAGÁNJOGI VÉGSZÜKSÉG

IRTA:

DR. KOLOSVÁRY BÁLINT

KIR. JOGAKAD. TANÁR.

Különlenyomat a „Magyar Jogász-Ujság” 1903—1906-iki
évfolyamaiból.

BUDAPEST 1907.

Országos Központi Községi Nyomda Részv.-Társ.
VI., Váci-körut 61.

~~2. prir.~~
~~1394. é.~~

283317

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomtatványgyűjtemény
1907. é. 3. k. sz.

TARTALOM.

Bevezetés	3
---------------------	---

I. A magánjogi végszükség fogalmáról.

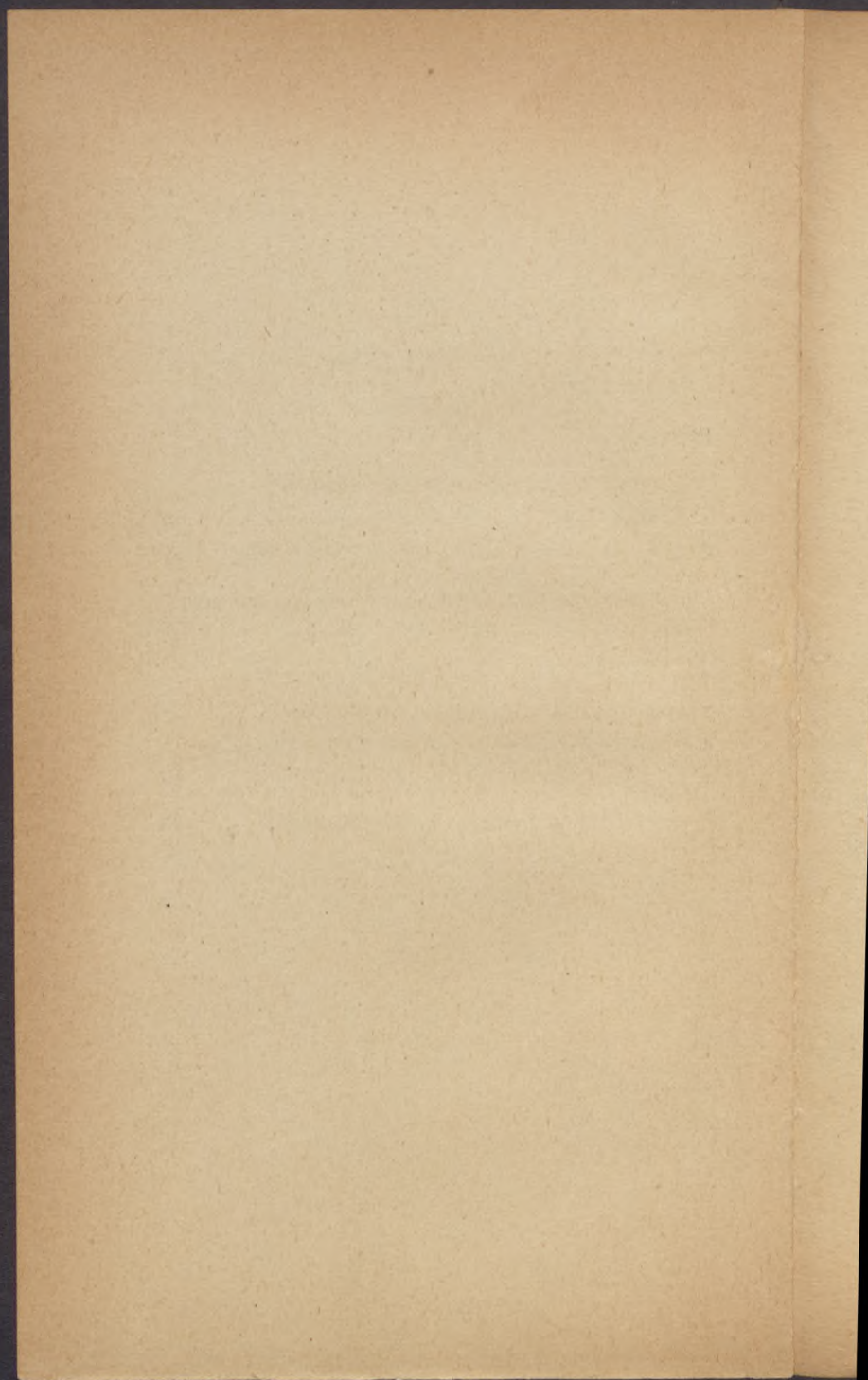
1. §. Végszükség, önvédelem és önsegély	9
2. §. A végszükségi cselekmény jogi természete . .	17

II. A magánjog és a büntetőjog viszonya a végszükség kérdésében	33
--	----

III. A végszükség mai szabályozásáról.

3. §. A végszükség a magyar magánjogban	41
4. §. Végszükség a német polgári törvénykönyvben és az osztrák jogban	53

IV. A Tervezet végszükségi §-airól	67
--	----

Magánjogi végszükség.

(Tanulmány, tekintettel a magyar polgári törvénykönyv tervezetére.)

Minden rendezett társadalmi életnek feltétele: hogy az egyéni önkény helyét, a „jog” foglalja el, mely az egyesek érdekköreinek összeütközését lehetőleg megelőzni s ha ez nem sikerül, az összeütközést szorosan megállapított normák szerint kiegyenlíteni van hivatva. Az *egyéni* érdekek ezen oltalmával és körülhatárolásával általában véve az objektív jognak az a része foglalkozik, mely az egyetemes jogrendszer többi ágazatai között még máig is, mintegy központi jelentőségű, t. i. a *magánjog*. Felállítja az emberek magánéletviszonyainak szabályozására vonatkozó elveket és tételeket s megállapítja az „alanyi magánjogoknak” egész sorozatát, melyeknek szabad érvényesülését lehetőleg biztosítani törekszik. A biztosítást nem csak magában a jogok ilyen vagy amolyan szabályozásában létesíti, hanem a jogvédelem különböző eszközeinek megadásával is. Ezeknek a jogvédelmi eszközöknek igénybevételénél az az alapelv: hogy a védelmet csak az állam adhatja az erre a célra berendezett hatósági szervezet, a bírói hatalom közreműködésével.

Akit érdekkörében önkényes beavatkozással megsértettek, vagy abban való szabad mozgását akadályozták: önmaga e beavatkozás igazságát meg nem bírálhatja s elégtételt magának nem vehet, hanem az állam segélyére kell appelálnia. Ám ez az elv merev következetességgel mindig nem vihető keresztül. Az állami hatalom nyújtotta védelem emberek alkotta szervezetekben, emberek alkotta normák alapján és emberi cselekvényekkel működik. Tehát tökéletlen. Vele szemben pedig a viszonyok és körülmények oly alakulása állhat: melyek közt ennek a tökéletlenségnek okvetlenül meg kell nyilvánulnia.

Remediumot több irányban lehet keresni. Kant és Hegel nyomán a filozófia az egyéni érdekek összetűzésének bizonyos eseteiben a többi egyéni jogok közé felvette az u. n. „szükségjogok“-at. Ezeknek a „szükségjogok“-nak sokféle vonatkozása van; a magánjog szabályozta magánéletviszonyok körében azt jelentik: hogy legfontosabb alanyi magánjogainkat, mint az életet, egészséget, testi épséget, továbbá a vagyont (a tulajdont), ha kell és ha el nem kerülhetjük, másnak hasonlóan értékes jogai rovására is érvényesíthetjük. „Szükségjog“ volna tehát, hogy az egyik hajótörött a másikat a mentő deszkaszálról letaszítsa, mert az kettőjüket meg nem bírná; „szükségjog“ volna, hogy a szomszéd házát, mely a mellette kigyult épületről a tüzet a magunk házára átvezethetné: ennek megóvása végett leronthassuk; „szükségjog“ volna, hogy az éhhaláltól megmenekülendő, másnak tulajdonát hatalmunkba kerítsük stb. Mindezen esetekben érdekeinket nagy veszély fenyegeti, vagy azért, mert azok létünkben meg-

támadtattak, vagy mert kiegyenlíthetetlenül állanak szemközt mások érdekeivel, melyeket el kell pusztítanunk, hogy a magunkét megmenthessük. Hiába van az államnak mindnyájunk érdekei felett ítélő és rendező hatalma, hiába hivatott egyedül arra, hogy a megszorultnak segílyt nyújtson s az igazságtalan támadást eltávolítsa: a mondott esetekben e segíly megadása egyszerűen nincs módjában, vagy a körülmények okán, vagy azért, mert az ellenét kiegyenlítése ab ovo lehetetlen.

Azokra az esetekre tehát, melyekben az emberi törvények és intézmények kudarcot vallanak, mintegy a természeti ösztönökre és törvényekre hivatkozással: felállították a „szükségjogok“ mentő kategóriáját.

Ez a kissé durva megoldás ma már részben elavultnak mondható. A „szükségjog“ kifejezés ugyan forgalomban maradt, de valódi „szükségjog“ a felfogás szerinti értelemben már nincs.

Az állami védelem és jogsegély alapelvét áttörő szükség-helyzetet ma már nem a „szükségjogok“ általánosító, hanem az emberek jogi cselekvényeinek egyes specziális kategóriái szempontjából szokták megítélni. A jogfejlődésben az ily irányu megoldásra is bőségesen kínálkozik alap, mely kiinduló pontul szolgálhat.

Igy: nem beszélünk „szükségjogok“-ról, hanem a szükséghelyzetben elkövetett cselekvényeket más megítélés alá vonjuk, mint akkor, midőn ugyanazon cselekvények nem szükség-helyzetben követték el. Ehhez elsősorban annak megállapítása kívántatik meg, hogy mi a „szükséghelyzet“. Az bizonyos, hogy az így elkövetett cselekvényeknek a körülmények kény-

szerítő hatalma alatt kell foganatosíttatniok, ami abból áll, hogy vagy veszélyeztetett érdekeink feláldozása vagy a cselekvény elkövetése között *kell* választanunk. De ez még nem elég. Tisztázandó az is, hogy melyek azok az érdekek, melyeknek bece oly nagy, hogy megsértésük és veszélyeztetésük a „casus supremae necessitatis” tényálladékát megalapítja? Legbecsesebb egyéni javaknak mindenkoron az élet, testi épség és egészség, ezek után pedig a tulajdon tekintetvén, de meg talán a végszükségi esetek gyakorlati jelentőségére is figyelemmel: a „szükség-helyzet” objektív és szubjektív kellékeinek meghatározása s így az egész kérdés szabályozása is átcsúszott az egyetemes jogrendszer egyik legszélsőbb hajtásának eszmekörébe: a büntetőjogba. A büntetőjog aztán úgy bánik el a szükség-helyzetben elkövetett cselekvényekkel, hogy azoknak beszámíthatóságát kizárja.

Eképen a szükség-helyzetben elkövetett cselekvények szabályozása, vagy legalább is a szabályozás irányának megjelölése elterelődött a magánjog köréből, ahol voltaképp helye lett volna; s keletkezett a magán- és büntetőjog között egy oly érintkezési pont, mely a két s manapság teljesen különvált intézményvilág elhatárolásánál egyike azon „ingó határoknak”, melyeknek analagonjaival más jogágazatok között is találkozunk. Ebből következik, hogy a végszükségi esetek szabályozásánál és vizsgálatánál a büntető- és magánjognak e részben való érintkezését szem elől téveszteni nem szabad.

Am a büntetőjog a szükség-helyzetben elkövetett cselekvényeket csak a beszámíthatóság szempontjából kezeli, a magánjognak pedig nem

a büntetőjogi intenzivebb jogvédelemmel, hanem az ily cselekvények magánjogi következményeivel van dolga. Ezeknek a magánjogi következményeknek meghatározása már most megint különböző kiindulási pontokról képzelhető. Ha elfogadjuk a „szükségjog“-okat, akkor a magánjogi felelősséget is ki kell zárunk minden vonalon, ami számos, a jogérzetet mélyen sértő ferdeségre vezethetne, avagy kiindulunk a jogellenes cselekvényekből s bizonyos helyzeteket a jogellenesség köréből „jogos önségély“, „jogos önvédelem“, „végszükség“ czimen kiemelünk, azaz à la büntetőjog, azok „beszámíthatását“ a kártérítés szempontjából részben vagy egészben kizárjuk. E kivételes helyzeteknek pontos körülrása és egymáshoz való viszonyának megállapítása ez esetben az egész szabályozás leglényegesebb követelménye, melynek helyességén az egész rendezés igazságossága megfordul.

Mikor tehát a magyar polgári törvénykönyv 1081. §-a kapcsán a „magánjogi végszükség“ kérdését vizsgálódásaink tárgyává akarjuk tenni: sokágu feladat megoldása áll előttünk. A feladat szétágazó természetének indokolására volt szükség a fentiekben közölt egészen általános vázlatot a kérdésnek az egyetemes jogrendszerben való elhelyezkedéséről előrebocsátanunk. Távol áll tőlünk a gondolat, hogy rendszeres és kimerítő monografiát nyújtunk. A végszükség s általában az u. n. „szükségjogok“ tekintetében a magyar birói gyakorlat felette szegény, tételes intézkedések nincsenek s az irodalom — legalább is a magyar — teljesen hiányzik. Az egyes magánjogi tankönyvekben a végszükség kérdése ugyan meg szokott említettetni az ön-

hatalom — mint jogvédelmi eszköz — tárgyalása mellett. De rendszeren csak egyik-másik külföldi író nézetének indokolatlan reprodukciójával. Amennyiben a végszükségnek nagy gyakorlati jelentősége nincs: ez a körülmény egészben véve természetesnek is mondható. A büntető bíróságok praxisában ugyan szórványosan előfordulhat a btkv. 80. §-ának alkalmazása s a kérdésről a büntetőjogi szakmunkák (főleg tankönyvek) meg szoktak emlékezni a beszámíthatóságot kizáró körülmények fejtegetésénél. A büntetőjogi irodalom e részben feltétlenül előnyben van a magánjogi felett, aminek legtermészetesebb magyarázata a büntetőjog kodifikált voltában keresendő. Kodexek nyomán az irodalom mindig felvirágozik, de meg az sem hagyandó figyelmen kívül, hogy a végszükséget eleddig inkább mint specifikus büntetőjogi kérdést tekintették, amint ez jórészt már említve is volt.

A mondottak után e sorok célja csak az, hogy I., a végszükség fogalmának és rendszerbeli helyének dogmatikus alapon való felfejtésével, II., vizsgálja a büntetőjognak és magánjognak a végszükség kérdéséhez és egymáshoz való viszonyát; III., hogy a végszükségnek a mai magyar magánjogban való szabályozását összehasonlító jogi alapon feltüntesse s IV., ismeresse kritikai módon a magyar polgári törvénykönyvnek a végszükség tekintetében elfoglalt álláspontját.

I. A magánjogi végszükség fogalmáról.

1. §. Végszükség, önvédelem és önsegély.

Három különböző jogi pozíció, daczára annak, hogy kényszer jellegét magán viselő jelenségek közepette mindeniknél a jogállam alapelvén rést ütő önhatalmu önbíráskodásról van szó.

Védelmezem magam és vagyonom, mert megtámadtak, s az állam segítségét igénybe venni nincs időm; jogom érvényesítésére támadólag lépek fel, hogy addig is, míg az állam segélyét megszerezhetem, biztosítva legyek; avagy belejutok egy oly helyzetbe, melynél bár sem nem támadtam, sem engem meg nem támadtak, bele kell nyulnom sértőleg másnak érdek- s jogkörébe, hogy a magamé áldozatul ne essen: mindezen esetekben közös jellemvonás a körülmények kényszerítő nyomása alatti önhatalmu tevékenység s a hatósági segély mellőzése.

Mégis az önvédelem, önsegély és végszükség oly távol állanak egymástól, hogy az önhatalmu tevékenység, mint *egészen külsőleges* momentumon kívül egyéb, s nevezetesen valamelyes *belső s anyagi jelentőségű* elvi alap: összefoglalásukra rendelkezésre nem áll.

Merkel Rudolf ¹⁾ kísértette meg ez anyagi jellegű alapnak felkutatását, s azt az *ellentétes jogszerű érdekek összeütközésében* (Collision rechtmässiger Interessen) vélte megállapíthatni. Ám ez elv oly messzire megy vissza a jogéleti je-

¹⁾ Die Collision rechtmässiger Interessen und die Schadensersatzpflicht. Strassburg. Verlag von Karl J. Trübner 1895.

lenségek őseredőinek kijelölésében, hogy ép fellette nagy általánossága miatt az összetűző érdekek minden fajtájú eseteire elég világosságot deríteni nem tud. Merkel maga sem ment tovább a végszükség vizsgálatánál s visszásnak, azaz inkább homályosnak tűnik fel, hogy a végszükség jogi pozícióját *közvetlenül* ugyanazon alapra fekteti, melyen pld. az a két vevő áll, kiknek ugyanazon eladó ugyanazt a dolgot adta el. Az összeütköző ellentétes érdekek elve mindenesetre a közös alap, — mely *ép a* végszükségnél, mint alább lesz szó róla, gyakorlatilag is érvényesíthető, — csakhogy a jogfejlődés erre a legalsó közös alapra bár öntudatlanul (?) már oly emeleket is rakott, melyek az ellentétes érdekek összeütközésének különböző fajtájú eseteinél az eldöntésnek *közvetlenebb* alapot szolgáltatnak.

A végszükség dogmatikus hátterének és fogalmának tisztázása végett a mondottakból, következően okvetlen szükséges az érdek- és jogszférák ezen sajátos összeütközésének különböző formációit szembeállítani egymással.

A mai magánjogok tanítása szerint *önvédelemről* civilis értelemben akkor van szó, ha a vagyon vagy személy ellen irányuló közvetlen támadást annak nagyságához, hevesességéhez mért oly cselekvényekkel verünk vissza, melyek a támadás elhárítására in concreto alkalmasak és szükségesek. A támadásnak objektíve jogellenesnek kell lennie, tehát a támadó szubjektív vétkessége nem előfeltétel; viszont az önvédelemmel élő esetleges vétkessége a támadás előidézésében az *önvédelmet* teszi *jogellenessé*.

Az önsegély pedig a veszélyeztetett érdekeknek — addig is, míg a hatósági jogsegély

igénybevehető lesz — időleges biztosítása céljából (a mennyiben a jogrend megengedi) arra irányul, hogy másnak jog- és érdekkörébe behatolva, valamely dolgot vagy követelést önhatalommal birtokba vehessünk, illetőleg érvényesíthessünk.

Mindkét esetben személy áll személylyel szemben. Érdekeinknek *öntudatos* megtámadása csak akarattal rendelkező, elhatározásra képes embertől eredhet. Megtámad valaki személyünkben vagy javainkban s a vim vi repellere cuique licet régi póroemia képletéhez hiven védekezhetünk ellene jogosan, a mint erre csak a körülményekre tekintettel képesek vagyunk. „*Önvédelemmel*“ a szó szoros értelemben csak személyek támadásával szemben lehet élni.

Nem különben áll a dolog az önsegélynél.

Az önsegélynél a „védekező“, ki érdekeit védi, „támad“. Paradoxnak tetszik ugyan, de az önsegély lényegében „*támadó védekezés*“ és szintén csak személy ellen irányulhat. Ugy itt, mint az önvédelemnél bizonyos kényszer hatása alatt cselekszünk, s ez a kényszer a veszélyben jelentkezik, melyet offenzív vagy defenzív módon igyekszünk elhárítani. Mindenesetre azonban *kizárólag csak személy és személy közötti vonatkozásokról* van szó; személytől ered a veszély mely ellen védekezhünk, s személy az, a kit érdekeink önsegélyü érvényesítése végett megtámadunk.¹⁾

1) Ezt a helyes álláspontot fejezi ki *Titze* „Es giebt wohl eine Nothwehr gegen unzurechnungsfähige, aber keine Nothwehr gegen Thiere und Sachen“ utalva arra, hogy az önvédelemnél érvényesülő kényszer „in der treibenden Kraft des Rechtsbewusstseins“ fekszik. („Die Nothstandsrechte im Deutschen bürg. Gesetzbuche und

Egészen másképp alakul a helyzet a végszükségnél. Előrebocsátjuk: a különbség nem az, mintha végszükségnél *kizárólag csak dolog* (és nem személy) részéről fenyegető veszély ellen keresve orvoslást, jutnánk bele a végszükségi állapotba. Ez a hamis felfogás, mely a német ptkv.-et vezette, s a magyar Tervezetben is helyet kapott, egyáltalában nem nyugszik elvi alapon s éppen egyik oka a végszükség meg nem nyugtató szabályozásának.

A végszükség és önvédelem, meg önségély közti választvonalat máshol kell keresnünk.

Az elvadult állat értékes ültetvényeim közé rohan: káromat másképp meg nem akadályozhatom, mint csak úgy, hogy az ilyen állatot leütöm. Letaszitom a csolnokról a beléje kapaszkodót, mert különben magam sem menekülhetek a vízbefulástól. Éhinségben hozzányulok idegen vagyonhoz, hogy el ne vesszek; és így tovább. Valamennyi és ehhez hasonló helyzetekben nem támad engem senki, magam sem akarom cselekvénnyemmel a hatóság közbelépéséig valamely féltett jogi érdekemet ideiglenesen biztosítani — a mint ez az önségélynél az eset: egyszerűen benne vagyok egy adott helyzetben, hol érdekem másnak érdekével, az önvédelem és önségély hatáskörét messze meghaladó, ellenállhatatlan intenzivitással áll szemben,

ihre Geschichtliche Entwicklung“ cz. m. Lipcse, 1897. 16—17 lap). Ugyanazon álláspontot vitatja *Merkel* (id. ért.), míg v. *Tuhr* — *Der Nothstand im Civilrecht* cz. m. (Heidelberg 1888) 137 lap — általában emberek és dolgok részéről fenyegető veszély elleni önvédelemről beszél.

Hogy „önvédelemnek“ dolgokkal szemben is van-e helye, vagy csak emberekkel szemben? ez a kérdés a büntetőjogban is vitatott.

s az összeütközés sem előre való megfontolással, mint az önsegélynél, sem közvetítő ténykedések foganatosításával — a mint ez az önvédelemnél soha sincs kizárva — el nem kerülhető. Nem kerülhető el, mert az összeütközést különböző ténykörülmények összetalálkozása idézte elő, s a ténykörülmények eme csoportosulására rendes esetben senkinek befolyása nem lévén, csak kivételesen lehet azt s legtöbbször fikcio útján, sub titulo vétkesség, valakinek a rovasára irni. Az összeütközés oly természetű, mely *okvetlen* áldozatot kíván egyik vagy másik érdek részéről, s a megoldást, megkerülést nem tűrő kényszerűséggel követeli.

A végszükség valódi karakterisztikája tehát nem az, hogy „dolog” részéről fenyeget a más-kép mint e dolog megromlásával, respektive elpusztításával el nem hárítható veszély, hanem a tények tömörüléséből keletkezett az a kényszerítő alternatíva, mely szerint *feltétlenül kell* választanunk saját veszélybe került érdekünk feláldozása vagy a veszélyeztető ellenérdek elpusztítása között. Hogy a veszély valamely dologtól, természeti eseménytől, pusztán körülménytől, (pl. abból, hogy éhezem) vagy egy személytől származik-e, ki azonban sohasem áll velem támadólag szemközt (ha csak nem nyúl ő előbb a végszükségi cselekvényhez): teljesen közömbös. A végszükségben az adott helyzet parancsoló kényszerűsége a „helyzet szignatúrája”, nem pedig a végszükségi helyzet közvetlen okának különböző (személyi vagy dologi) minősége.

A mondottakat nem gyöngítheti az a kifogás, hogy személytől, természeti eseményből stb.

támadt végszükséggel nem a magán-, hanem a büntető jognak kell foglalkoznia, mely a legkihagyozottabb egyéni érdekeket sokkal intenzívebb védelemben részesíti, mint a magánjog, mert a büntetőjog rendeltetése szerint csak deliktumokkal foglalkozik, s legfeljebb azok beszámíthatóságát zárja ki vagy mitigálja saját szempontjaihoz képest. Az pedig, hogy a végszükségi cselekvény deliktum-e vagy nem, egyelőre még kérdéses; s ha igen, akkor is olyan deliktum volna, *melynek egységes alapfogalmát a magánjogban kell megállapítani*, honnan aztán a kérdés a kriminális vonatkozások révén a büntetőjog körébe is áthajtja némely ágait.

A mondottakból — az anticzipációktól eltekintve — egyelőre annyit kívánunk következménykép levonni, hogy a *végszükség, önvédelem és önsegély* annyiban azonos természetű jogi helyzetek, a mennyiben mindháromnál *önhatalmu tevékenység* szerepel (*formális* azonoság) és mindhárom visszavezethető arra, a közös ősalapra (s ez már *anyag*i jelentőségű), hogy egyaránt *szembenálló érdekek összeütközését* képezik.

Elvállik azonban különösen a végszükség a másik kettőtől s külön elvi alapra helyezkedik abban, hogy *míg az önvédelem és önsegély személyek harcza személyekkel, érdekeik defenzív, illetőleg offenzív képviseletében, addig a végszükség személyek harczát jelenti egy adott helyzet körülményei és annak következményei ellen, legtöbbször a puszta esetlegesség, mint szülők háttérével.*¹⁾

¹⁾ A mondottakhoz képest nem helyeselhetjük Titze-nek azt a felfogását, hogy az önvédelem a szoros értelemben vett végszükségnek egy tipikus esete — valamint az önsegély tág értelemben véve szintén végszükségi-cselek-

Ha már most a végszükség, materialiter véve az önvédelemmel és önszegélylyel nem hogy nem analog, sőt ezekhez való rokonsága is csak az ellentétes jogszerű érdekek összeütközésének képletével igazolható: következik, hogy jogi természetének és nevezetesen esetleges jogszerűsége vagy jogellenessége megbirálásának is mások az irányadó szempontjai. Hogy az önszegély és önvédelem mikor jogellenesek és hogy ily esetben mi szankció jár nyomukban, az önszegély körének s az önvédelem határának túl lépésével meg van állapítva. A végszükségnél sem alkalmazhatnánk ugyan rendszertani szempontból más szabásu kritériumokat, de ezeknek a kritériumoknak *tartalma* amazokétól különbözik. Egyszóval, a végszükség sajátos természete mindenkép külön szabályozást kíván.

Ez a szabályozás a végszükség dogmatikus fogalmának s a végszükségi cselekvény jogi természetének tüzetes tisztázását feltételezi.

Kiindulva a tipikus iskolai példából, a végszükségi cselekvény a következő tényálladási elemeket foglalja magában:

Az A. gazdasági épülete mellett kigyul az

mény (id. m. 17. és 21. l.) Ha az lebeg a szemünk előtt, hogy bizonyos kényszer-helyzet van itt is, ott is, *formai* rokonságot lehet ugyan elfogadnunk, de a miként *Titze* is hangsúlyozza, az első kettőnek csak személyek között van helye („Denn nur ihnen (t. i. „den Personen“) gegenüber kann von einer Reaction des Rechts gegen die Prätension des Unrechts die Rede sein“), a végszükségi cselekvény pedig egyéb, különösen dolgok részéről fenyegető veszedelem szülte alternativitás elé állítja a végszükségben cselekvőt; anyagi rokonság e jelenségek között egyéb nincs, mint csak a Merkel-féle „Collision rechtmässiger Interessen.“ Ez pedig felette távoli alap.

ő jobboldali szomszédjának *B.*-nek háza. A bal-felőli szomszéd *C.* a saját háza irányában lengő szélfuvalattól méltó aggodalomba esve — nehogy az *A.* könnyen gyuló pajtája a tüzet hozzá is átvezesse — lerontja a szomszédja veszedelmes deszkaépítményét. Tehát

a) fenforgó fenyegető veszély, *b)* ennek az idegen tulajdon (az *A.* pajtája) megsemmisítésével való elhárítása és *c)* a két elemet egy helyzetegészben összekapcsoló az a kikerülhetetlen kényszerűség, mely a cselekvőt azon alternatíva elé állítja, hogy vagy pusztulni hagyja a maga dolgát, vagy ha ezt tenni nem óhajtja: pusztítsa el az idegen tulajdonban álló dolgot, mely rája nézve a kész veszedelmet rejtí magában.

Hogyan minősítendő *C.* cselekménye, ha az alternatíva második tételére határozza el magát? A laikus azt mondaná: indokoltan segített magán s így cselekménye jogos önsegély. Ám ha a jogérzet a cselekmény indokoltságát azonnal el is találja, a „jogos önsegély“-kép való minősítés téves volna. Jogos önsegélynek csak öntudatos és személy részéről fenyegető veszély ellenében van helye — miről itt szó sincs — s akkor se tovább, mint amennyit a hatósági segély igénybevételéig való ideiglenes érdekbiztosítás megkíván. Jogos önvédelem? Ez a feltevés a helyzet külső alakulása szerint sem valószínűsíthető, hiszen a cselekvő szomszédjának minden kezdeményezése nélkül a legkiméletlenebb módon avatkozik be annak érdek- és logkörébe. Így jutunk bele a „végszükségi“ fogalom eszmevilágába s így kell felvennünk *C.* cselekményében egy *sui generis* jogi pozíciót,

mely a veszélyeztetett tulajdon védelmében a tényleges helyzet kényszerítő hatalmával számolva, tulteszi magát a jogrendnek az egyéni tulajdon szentségét védő minden parancsán.

Tehát sem nem jogos önvédelem, sem nem jogos önszegély, hanem „végszükségi cselekmény“.

Milyen álláspontra kell már most ezzel a cselekménnyel szemben a jogrendnek helyezkednie? A kérdést a végszükségi cselekvény jogi természetéből kell megfejteni.

2. §. *A végszükségi cselekvény jogitermészete.*

A jogrend tekintheti a végszükségi cselekvényt egy valódi u. n. „szükségjog“ folyománynak, mely az élet, egészség és a vagyon stb. fentartására (e régi elmélet szintén elavultnak mondható fogalomkategóriájával kifejezve), „velünk született“ jog volna. Ma már ott tartunk a modern jogfilozófiában, hogy jogokat nem az emberré születés ténye, hanem a társadalom ad, mely másképp nem rendezhetné be magát, mint csak úgy, hogy tagjainak a jogok és kötelezettségek előírásával az életrendet megállapítja. Ez azonban nem sokat nyom a latban s a kérdés úgy is feltehető, hogy adhat-e a szervezett társadalomban való együttélés az egyes tagoknak ilyen „szükségjogokat“? Ha úgy felelünk, hogy igen és elismerjük, hogy a szükséghelyzet a normális körülmények között merőben igazságtalan s a minden rendet és jogot súlyosan sértő cselekvényt „velünk született“ alanyi joggá minősíti: ez esetben a végszükségi cselekmény nem különbözik semmiben sem bármely más

magánjogunk gyakorlatba vételétől s főleg, hátrányos következményeket a cselekvő terhére maga után nem vonhat.

Ez a felfogás, melyet a feltétlen és merev „szükségjogok“ teoriájának nevezhetünk visszanyulik eredetében a Kant-féle bölcsülethez¹⁾ s leginkább abból a szempontból kifogásolható, hogy a végszükségi cselekvénnyel szemben az önvédelem jogosságát teljesen kizárja. Az önvédelem t. i. akkor jogos, ha objektíve jogellenes támadással szemben folyamodunk hozzá; ha már most a végszükségi cselekvény valamelyes alanyi szükségjog kifolyása, ez a legkisebb önvédelmi tény is jogellenessé kell, hogy tegye.

Közelebb hozza a kérdés megoldását az élethez és a közönséges jogérzethez a felfogások az a csoportja, mely nem indul ki egy, mondhatnók valóságos a priori felállított tételből, hanem az emberi cselekményeknek a jogrendhez való viszonyát véve tüzetes analízis alá arra a meggyőződésre jut, hogy a végszükség egyes esetei sokkal eltérőbbek egymástól, sem hogy egységes elvi alapon lehetne őket megítélni. S mivel a merev szükségjogok teoriájának ellenlábasa az a még tán ma is uralkodó nézet, mely szerint a végszükségi cselekvény minden esetben deliktum: a most ismer-

¹⁾ Kant: „Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre“. (Schubert-féle kiadás — Leipzig, Leopold Vass-nál, 1838. — Az összes munkák „Metaphisik der Sitten“ cz. kötetében 39—40. lapon.) Kant a végszükségi cselekvényt a „subjective Straflosigkeit“-tal jellemzi s azt mondja, hogy: „Also ist die That der gewaltthätigen Selbsterhaltung nicht etwa als *unsträflich* (inculpabile), sondern nur als *unstrafbar* (impunibile) zu beurtheilen.“

tetendő felfogások, mintegy közvetítő állásponton állanak.

Ezek közé tartozik *Merkel*-nek az előbbieket során már röviden érintett felfogása. Szerinte a végszükség minden esetében két jogszerű és a jogrend által egyenlően védett érdek összeütközése előtt állunk. S amint nem lehetne jogtalanságnak minősíteni, ha az érdekelték bármelyike a maga érdekét biztosítani igyekszik, úgy — hozzátehetjük — jogosnak sem, hogy a szemben álló érdeket *minden további nélkül* elpusztítsa útjából. A jogrendnek kell megfelelő jogi kritériumokkal megjelölni, hogy az összeütköző érdekek közül melyik dobassék a másiknak áldozatul. Ha és ott, ahol e kritériumok kimutathatók: akkor és ott a végszükségi cselekmény jogos cselekvény. Az objektív alapon felállított kritériumot pedig *Merkel* a „Prinzip des überwiegenden Interesse“-ben véli felállíthatónak. Azaz a közforgalmi felfogás szerint, vagy netalán a törvény értelmében is, in konkreto nagyobb értékű érdeknek *joga van* a vele végszükségi helyzetben szemben álló másik érdeket a sajátmagáé megóvhatása végett megsemmisíteni. Tehát a végszükségi cselekvény jogszerű, ha a cselekvő részén: az „überwiegendes Interesse“ fenforog; — ellenkező esetben jogellenes.

Am a mai doktrínának — érvel tovább *Merkel*, — mely a számos helyen áttört vétkességi elven nyugszik (a cselekvények jogszerű- és jogszerűtlenségének s az ide fűzött következményeknek meghatározásában), az a bökkenője, hogy a jogszerűséget a kártérítési kötelezettséggel elvben összhangzóvá tenni nem tudja. S ez a végszükség kérdésére első sorban hat

vissza. *Merkel* nagy apparatussal fejtegeti már most, hogy a jogszerű cselekvény a kártérítési kötelezettséggel igenis összefér, s a végszükség jogi szabályozásának igazságossága egyenesen megköveteli, hogy a kártérítési kötelezettség a vétkességtől függetlenítettessék. Senki a maga érdek- és jogszféráján túl másnak érdek- és jogszférájába sértőleg bele nem nyulhat. Senki másnak kárával nem gazdagodhatik. — Ha már most az „überwiegendes Interesse“ kedvéért a jogrend jogszerűnek is ismerné el más érdekének a végszükségi helyzetben való legflagránssabb megsértését: ezzel csak a *megsértett, jogszerű érdek javára is fennálló* intenzív büntetőjogi védelem lehet kizárva, de sohasem az, hogy az elpusztított, megsemmisített és a különben szintén a jogrend védelme alatt álló ellentétes érdek még a magánjogi elégtételtől is meg legyen fosztva. Böven kijut a kisebb értéket képviselő érdeknek a kénytelen kelleetlen elviselendő sérelemből már azáltal, hogy az „überwiegendes Interesse“-nek az ő rovására való érvényesülését el kell tűrnie. A jogrendnek tehát kötelessége legalább a kártalanítással honorálni az általa szintén jogosnak elismert azt a kisebb értékű érdekét, mely a végszükségben a rövidet huzza. „Erst diese Entschädigung bringt die beiden Interessenten in die gleiche rechtliche Lage, wie solche von der gleichen Rechtmässigkeit der beiderseitigen Interessen verlangt wird.“ (Id. cz. m. 147 l.)

Mindott, hol kártérítési kötelezettség állapítatik meg, e kötelezettség elvi alapja csak az lehet, hogy a kártérítésre kötelezett valamely érdekének érvényesítése végett akcióba

lépve kárt okozott. (Prinzip des activen Interesses.) A végszükségben az „überwiegendes Interesse“ révén jogszerűnek tekintendő érdek az, mely a maga érvényesülése végett akcióba lépett és ezért a kártérítési kötelezettség, bizonyos kis számu kivételtől eltekintve, együtt jár vele.

A Merkel-féle felfogásnak lényege tehát úgy foglalható össze, hogy a *végszükségi cselekvény jogos cselekvény, ha valamely tulnyomó vagy legalább is egyenlő értékű érdeknek megmentése végett követtetett el, ellenesetben jogellenes. Sem a jogos, sem a jogtalan végszükségi cselekvény a kártérítési kötelezettség alól nem mentesít*; a jogtalan pláne büntetőjogi elbírálás alá is tartozik, de a büntetőjog konkrét esetekben a beszámíthatóságot a maga speciális szempontjai értelmében kizárhatja.

A végszükség egy másik civiljogi írója, *Titze*¹⁾ elvileg azonos álláspontra helyezkedik Merkellel, amennyiben a végszükségi cselekvényeket osztályozva, bizonyos feltételek (criteriumok) fenforgása esetén jogos, más esetekben pedig jogtalan cselekvényeknek deklarálja. Szerinte a végszükség „az embernek az a helyzete, melyben kényszerítve van, vagy kiállani (magára venni) valamely fenyegető bajt vagy pedig elkövetni egy önmagában véve jogellenes cselekvényt“ (id. m. 19 l.) Ez az önmagában jogellenes cselekvény már most nem jogellenesnek, hanem ép megfordítva jogosnak lesz tekintendő

¹⁾ Die Nothstandsrechte im Deutsch. Bürgerl. Gesetzbuche stb. cz. id. m. I. fejezete 1—36 l. (Leipzig 1877.) — *Merkel*-t mint civiljogi író-t említettük, tekintettel arra, hogy a kiváló kriminalista tárgyalt munkájában, mint magánjogász mutatkozik be.

mindott, hol egy „jogszerű és nagyjelentőségű érdek“ („rechtmässiges und schwerwiegendes Interesse“) csak egy másik és in konkreto kevesebb értékű érdek sérelmével tud érvényesülni. (30 l.) Ez a stilizálás egyszerűen a Merkel tételének átvétele, azzal a különbséggel, hogy Tütze a két szembenálló érdeknek egyenlő jelentősége, vagy kevés értékkülönбözősége esetén a végszükségi cselekvény jogosságát kizárja, míg Merkel — bár határozottan nem nyilatkozik, a jogszerűséget ilyen esetben is felveszi.¹⁾

Tuhr,²⁾ a római és a német közönséges jog alapján véve a kérdés jogi természetét vizsgálát alá, arra az eredményre jut, hogy bár a jogrend a sui generis „végszükségi jogot“ nem is ismerheti el, azt mint jogellenes cselekvényt még sem tekintheti, hanem középutat vágva, míg egyfelől a végszükségi cselekvény büntetlenségét biztosítja másfelől a magánjogi kártérítési kötelezettség alól föl sem mentheti.

Ami pedig a képzelhető felfogások másik

¹⁾ Tütze, felfogását egyébként műve 34-ik lapján összegezi, mondván, hogy a jogszerű végszükségi cselekvény *absolut alanyi magánjog* természetével bír, de nem vonatkozik sem személyre, sem dologra, hanem tárgynélküli (objectlos) jog. Tartalma harmadik személyek érdek- és jogkörébe való önhatalmu beavatkozásból áll — ha az *előfeltételek* t. i. megvannak. (Ebben hajlik el ez a felfogás a végszükségi cselekvény alanyijog minőségét feltétlenül hirdető régi nézettől.) A végszükség alanyi jogáról lemondani nem lehet, keresetileg való érvényesítése fogalmilag kizárt dolog, amit azonban nem lehet a végszükségi cselekvény alanyijog volta ellen felhozni, mert a végszükségjog csak kritikás pillanatokra van megadva.

²⁾ *Andreas v. Thur*: Der Nothstand in Civilrecht Heidelberg 1888.

végletét illeti, a jogrend e részt arra az álláspontra is helyezkedhetik, hogy a végszükségi cselekvény minden esetben jogellenes. A magánjog szempontjából nagyjában véve az eredmény a közvetítő teoriákéval azonos. A kártérítési kötelezettség t. i. a jogellenességnek s azok szerint a cselekvény jogszerűségének is első és legközvetlenebb következménye. A büntetőjog pedig minden esetben a maga külön szempontjai szerint mérlegeli a végszükségi cselekvények beszámíthatóságát. Különbségek — még pedig lényegbe vágók — ennek ellenére nagy számmal vannak az ellentétes elvi álláspontoknak a részletekben való kiépítésénél. Ha a végszükségi cselekvény deliktumként állapítatik meg: azonnal előállanak a végszükségi cselekvények különböző kategóriái a szerint, hogy a végszükségi helyzet előidézésében a végszükségben cselekvő vétkes volt-e vagy nem, vagy éppen azt terheli esetleg a vétkesség, aki a *casus supremae necessitatis*-ban a rövidet húzta.

Hogy a végszükségi cselekvény elvileg jogellenes: ezt az álláspontot képviseli például *Dernburg* „*Pandekten*“ cz. nagyhirű munkájában, hol a kérdést futólag megérinti. „*Wer schuldlos Schaden verursacht ist also nicht ersatzpflichtig. Daher machen nicht haftbar Schadenszufügungen in unverschuldeten Nothstande zur Wahrung berechtigter Interessen.*“¹⁾ E tétel felállításánál az elvi alap világosan a deliktumos theoria; a szükséghelyzet olybá vétetvén, mely a kártérítést kizárja, ha a szükség-

¹⁾ *Pandekten* II. Bd. 360. l. (Berlin 1897. évi V-ik kiadás.)

helyzet előidézésében a cselekvőt vétkekesség nem terheli.

Hogy a végszükség deliktumos jellege még mai napig is tulnyomóan érvényesül, annak egyik okát mindenesetre abban kell találnunk, hogy az egész kérdést eddig jóformán csak a büntető-jogászok tárgyalták. A büntető jog csak deliktumokkal foglalkozik s így a dolog önként érthető. Nem lesz érdektelen ép azért ideiktatni egy pár kriminálistának nézetét és arról, hogy mi a végszükségi cselekvény jogi természete.

Azok között, kik a végszükségi cselekvényben bizonyos feltételek mellett jogos cselekvényt látnak, áll *Stammler*, kinek nézete a következő: „Es giebt ein Recht des Nothstandes, und es ist nicht rechtswidrig, sondern dem Rechte gemäss, dass ein qualitativ höheres Recht auf Kosten des niederen oder ein quantitativ umfangreicheres auf Kosten des qualitativ geringeren, oder mindestens ein qualitativ und quantitativ gleiches Recht auf Kosten des anderen erhalten werde.“¹⁾ Nem ilyen egységes alapon, hanem az esetek természetéhez képest különböző szempontból iteli meg a végszükségi cselekvény jogi természetét *Janka*: „Wer eine Gefahr abwendet, welche seine persönliche Existenz in ihrer wesentlichen Integrität bedroht, dessen Handlung ist nicht strafbar. Ebensowenig begeht eine strafbare Handlung, wer eine andere Gefahr abwendet, insofern das Missverhältniss zwischen der abgewendeten Beschädigung und

¹⁾ Darstellung der strafrechtlichen Bedeutung des Notstandes. Von Dr. jur. Rudolf Stammler. (Erlangen 1878.) 74. lap.

der zugefügten Verletzung ein offenliegendes ist.¹⁾ E tételben tehát különbséget tesz Janka az oly végszükségi cselekmények között, melyek valóságos abszolút alanyi jog folyományaként és azok között, melyek csak relative, az elhárított kár tulnyomóságától feltételezeten: foganatosíthatók. *Moriand*²⁾ Stammlert követi, azzal a különbséggel, hogy egyenlő értékű érdekek összeütközésénél végszükségi jogot nem ismer el. *Tobler*, ki egyaránt küzd a végszükségi cselekvény alanyi jogként avagy delictum gyanánt való minősítése ellen,³⁾ *Binding* nyomán⁴⁾ jognak nem de, deliktumnak sem tekinti, mert bár a végszükségi cselekvény büntetőjogilag büntetés alól mentesít — s ennyiben közös jellege volna az u. n. „végszükségi joggal” — viszont tiltva sincs, mert ez az államnak nem áll érdekében, s ezért nem deliktum.⁵⁾

1) *Janka*: Der strafrechtliche Notstand. Erlangen 1878. (212 lap).

2) *Moriand*: Du délit nécessaire et de l'état de nécessité. Genève Paris 1889.

3) *Tobler*: Die Grenzgebiete zwischen Notstand und Nothwehr. Eine kriminalistische Studie. Zürich, 1894. 36 és köv. l.

4) *Binding*: Handbuch des Strafrechts. I. Bd. (Leipzig 1885.) 765 lapon: „Das Recht kann das Bestehen des Nothstandes fordern und thut dies öfter; aber es will es nicht; es verzichtet auf Befolgung der Norm, nicht weil es unthunlich wäre vom Gefährdeten den nöthigen Muth zu verlangen, sondern weil es dem Interesse der Rechtsordnung gleichmässig widerstreiten würde ihre Befolgung zu fordern und ein Recht zu ihrer Uebertretung anzuerkennen.“

5) A magyar írók véleményével egyelőre szándékosan nem foglalkozunk. Amennyiben a kérdést érintik, vagy arról nyilatkoztak: alább fogjuk megemlíteni.

A különböző felfogásoknak s az egymástól eltérő szempontoknak tarkaságát a felhozott vélemények eléggé illusztrálhatják. Egynéhány megjegyzést azonban — mielőtt álláspontunkat kifejtjük — meg kell kockáztatnunk.

Bizonyos, hogy egész sorozata van az oly végszükségi eseteknek, melyek szinte kiáltva követelik, hogy a szükségtől szorongatottnak a cselekvésre, más jogilag védett érdekeinek durva megsértésére is jogot adjunk. „Csak egy deliráló jog — mondja Merkel — bélyegezheti deliktummá azt, amit minden ember észszerűnek, méltányosnak sőt talán erkölcsileg szükségesnek is tekint.” Ám ennek ellenére a végszükségi cselekvény „alanyi magánjog”-ként való elismerése, ha szoros kritériumokban még annyi előfeltételt is szabunk jogerősségéhez: tiszta súlylál a mérlegbe nem eshetik. Először is ezek a kritériumok, mint a Merkel-féle „überwiegendes Interesse”; *Titze* „rechtmässiges und schwerwiegendes Interesse”-je, továbbá a Stammler-féle kvalitatív és kvantitatív mérégetések; a Janka által a végszükségi cselekvény jogos voltához megkívánt arányosság és a „személyi lét lényeges integritása”, ami a végszükségi cselekvénnyel védelmezendő volna, stb. — stb. oly kevésbé biztos és határozott kritériumok,¹⁾ mint amennyire hiábavaló csak a feltevése is annak, hogy az, aki magát a végszükségben érzi, számot vet — mielőtt cselekednék — a veszélynek az általa előidézendő kárhoz való értékviszonyával. Ezek

1) Az ilyen értékmérlegelések és hasonló kritériumok hasznavehetetlenségét meggyőzően mutatja ki hossz-as fejtegetésekben *Tobler* (id. cz. m. 20—27. l.), Stammler felfogásának bírálata közben.

a kritériumok a végszükségi cselekvény következményeinek elbírálásánál jöhetnek főleg tekintetbe — mint a kártérítési kötelezettség indokai s így ott, hol — mint pl. Merkelnél — a kártérítés minden végszükségben cselekvőre átháríttatik: feleslegesek is. Igaz, hogy a végszükségi cselekvény jogszerűségének ezen előfeltételei nagy szerepet játszanak azért, mert jogi alapot adnának a végszükségi helyzetben elkövetett cselekvénynek, s kizárják vele szemben a jogos önvédelem lehetőségét. Az is bizonyos, hogy a kérdést tisztán a jogellenes cselekvények kaptafájára huzni, főleg a magánjog szempontjából szintén helytelen volna, bár látszólag mindazok az elemek, melyeket a deliktum tényálladákhöz a magánjog megkíván, a végszükségi cselekvénynél szintén fellelhetők,¹⁾ csak hogy ott van egyúttal a „végszükségi helyzet” maga is, mint oly körülmény, mely különös „sui generis” színezetet kölcsönöz a megítélendő cselekvénynek.

A kérdés megoldását nézetünk szerint abban kell keresnünk, hogy az emberi cselekvényeknek a jogos és jogtalan cselekvényeken kívül nincsen-e egy harmadik — sem nem jogos, sem nem jogellenes — kategóriája is? Ismeretes, hogy a régi doktrina az efféle feltevéseknek még csak lehetőségét is merev tagadáshá vette. Ma már a büntetőjogban és magánjogban egyaránt foglalkoznak a cselekvények e harmadik kategóriájával s keresik megjelölé-

¹⁾ *Dernburg* (Pandekten I. Bd) 194. l.) klasszikus definíciója jut itt az eszünkbe: „Thun, lassen, und haben der Menschen, welches im Wiederstreit mit den Rechten anderer steht, ist *Unrecht*“.

sükre a helyes kifejezést „jogilag irreleváns” vagy „közönyös,” „megengedett” vagy „jogilag szabad cselekvények” elnevezésekkel találkozunk, melyek azonban, amint első pillantásra rögtön látható, nem épen megfelelők.

Az ily cselekvények nemcsak a jogrend által nem érintett életviszonyok között fordulhatnak elő, például evés, ivás, sétálás, alvás stb., hanem ott is, ahol az emberi cselekvények célja jogi hatásokat előidézni s ezzel a jogrend és a foganatosított cselekvények között bizonyos érintkezést létesíteni. Pld. egy leadott, de bármi okból semmis akaratnyilvánítás oly emberi cselekvény, mely jogellenesnek semmi esetre sem jogellenes, de nem mondható jogosnak sem, hiszen mi volna benne a jog, mikor semmis és így tartalmatlan teljesen?

Valami hasonlatos van a mondott sem nem jogos, sem nem jogellenes cselekvények és a végszükségi cselekvény között is. Az állam sehogy sem állithat fel szabályt arra, hogy a mentő deszkaszálon az elmerülés veszélyétől fenyegetett két hajótörött közül melyik taszithatja le a másikat. Ha valamelyikük megteszi, ez a ténye éppen úgy nem lehet jog, mint nem jogtalanság, hanem egy oly jogilag közönyös cselekvény, melyhez fűzhet ugyan a jogrend bizonyos következményeket — ha tesszik — de ezekkel magát a cselekvényt sem joggá, sem deliktummá nem emeli. Eszünkbe jut egy régi felfogás, melyet azóta sokszorosan igyekeztek megczáfolni s mely jóformán a félredobott teóriák lomtárába került, de amelyből valamelyes világosság a végszükségi cselekvény jogi természetének kérdésére mégis árad.

Fichte és ő utána többen, a *casus supremae necessitatis*-ban mintegy felfüggesztettnek tekintettek minden jogrendet; szerintük, azt mondhatnók, a végszükségben megelevenedik egy pillanatra a *bellum omnium contra omnes* jogtalan ősállapota. Ebből annyi helyes, hogy a végszükségi cselekvényt kvalifikáló „végszükségi helyzet” ellene áll a rendes forgalmi életre szabott jogi kategóriák alkalmazhatóságának.

Mi az indoka azonban annak, hogy a végszükségi cselekvény jogitermészetét leghelyesebb a jog és jogtalanság közé állítani? Először: semmi elvi nehézségbe nem ütközik ily módon a végszükségben cselekvő kártérítési kötelezettségének kimondása. A kártérítési kötelezettség alapja itt egyike lesz azoknak a kivételeknek, melyeket a vétkességi elven nyugvó összes jogrendszerek saját maguk korrektívumai-ként nagy számmal kénytelenek elismerni, még pedig mind oly tényálladékok mellett, melyekből a deliktumos elemek hiányzanak. Nincs tehát szükség p. o. Merkelnek sok helyen erőltetett elméletére, mely a vétkességi elv teljes félredobásán állhat meg csak, bár a vétkesség elvével rendszere némely elágazásában mégis kénytelen operálni s így önmaga út csorbát saját álláspontján. Másodszor: nem szükséges a végszükségi cselekvénnyel szemben kizárni a jogos önvédelem lehetőségét, ami viszont az alanyi jogként való minősítés álláspontján ki nem kerülhető. S ez ennek az álláspontnak nagy gyengéje, mely a legmonstruózusabb helyzetek kialakulására vezethet. Állítsunk szembe példákat.

Aki éhségből lop: végszükségben cselekszik; kinek kalapját a szél a vetésemen át a tó felé kergeti s hogy megmenthesse, keresztül gázol vetésemen, nyilván végszükségből cselekedett; aki átvágja a gátat, hogy földjét megmentendő, az árvíz veszélyét más vagyónára zudítsa: hasonlókép végszükségben cselekedett, hisz vagyona s talán a maga és hozzátartozóinak élete forgott végveszélyben stb. Tekinteten kívül hagyva már most a kártérítés kötelezettségének kérdését, ha mindez jogos cselekvény: úgy a legszelidebb ellentállás vele szemben tiltott és jogellenes önvédelem. A tolvajt még csak meg sem akadályozhatom éléstáram feltörésében és kiürítésében, hiszen, amit tőlem elvesz, az egy darab kenyér s tulajdonjogom e kenyérdarabra össze sem mérhető az ő jogával élete fentartására és így tovább. — Lássuk már most az érem másik oldalát. Ha a tolvaj nyereségvágyból hatolt be kamarámba; ha vetésemben valaki mulatságból gázol bele, ha a gátat sürgős szükség nélkül bontja meg valaki: a jogos önvédelem rendelkezésemre áll; s bár itt is, ott is csak egy darab kenyérről vagy néhány eltaposott kalászról van szó: itt a törvény jogot ad egészen az ölésig, ott arra kényszerít, hogy némán tűrjek. Világos, hogy az aránytalanság a kétféle rendezés között szembeszökő.

A mondottakat abban foglaljuk össze, hogy a végszükség az a helyzet, melyben valaki az előtt a ki nem kerülhető alternatíva előtt áll, hogy vagy nyuljon bele rombolólag és önkénye-

sen másnak érdek- és jogkörébe, hogy ezzel egy a saját maga vagy valamely harmadik személy életét, épségét, vagyonát pusztulással fenyegető veszedelmet elhárítson, vagy az önhatalomtól tartózkodva, a fenyegetett jogok és érdekek megóvásáról lemondjon. Ha nem teszi, úgy cselekvénye az ugynevezett végszükségi cselekvény, mely tiltva ugyan nincs, de nem is valamely jognak folyománya. A végszükségi cselekvénnyel szemben, mely rendszerint kártérítési kötelezettséget is von maga után, a jogos önvédelemnek helye van, mert azt csak jogos támadás esetén tekinthetjük kizártnak.

A mondottak kiegészítéseül meg kell említenünk *Oetker* legújabbán megjelent értekezését,¹⁾ mely a német ptkv. végszükségi és önvédelmi §§-nak bírálatos ismertetésével foglalkozik. Műve „Grundlegende Feststellungen“ cz. 1. §-ában felállítja a tételt, hogy a végszükségi intézmény kettős vonatkozásban tartozik a magánjog eszme körébe. Először:

a) tisztán magánjogi szempont alá esik annak meghatározása, hogy mennyiben von a végszükségi cselekvény kártérítési kötelezettséget maga után? Másodszor:

b) mivel a magánjog hivatott arra, hogy az egyesek jogkörét egymással szemben elhatárolja s a szubjektív jogok tartalmát és terjedel-

¹⁾ Dr. *Oetker Friedrich*: Über Nothwehr und Nothstand, nach den §§ 227., 228., 904. des bürgerlichen Gesetzbuchs. Leipzig. A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. 1903.

mét megszabja — e funkciójához képest gondoskodnia kell egyuttal azon esetek elvi alapon való pontos kijelöléséről is, melyekben „die Notstandsverletzung nicht nur unverboden ist, sondern die positive Anerkennung des Rechtes für sich hat. Das von der Verletzung betroffene Rechtssubject muss sich dann diesen Eingriff gefallen lassen, und handelt wiederrechtlich, wenn es sich ihm widersetzt.“¹⁾

Oetker ugyanis a végszükségi cselekmény jogi természetét az „Unverbotensein“-ban találja fel, de e mellett megkülönbözteti a „verbotene Notstandsverletzung“ eseteit is. Az előbbieket, vagyis az „unverbotene Notstandsverletzung“-nak minősíthető cselekvények éppen annyira nem deliktuális jellegűek, mint a hogyan nincs bennük valóságos „Nothrecht“ (21) s ha a pozitív jogrend kártérítésre kötelezi a végszükségben cselekvőt, ez nem a cselekvény jogtalanságának következménye, „sondern eines *Rechtsgebrauchs* mit Ersatzpflichtfolge“ (5 lap).

Ez az álláspont közvetítő természetű, de úgy véljük, nincs teljesen egyensúlyban önmagával sem s az alapul elfogadott „Unverbotensein“ végeredményben ugyanaz, ami Merkel s Titze-féle „jogszerűség.“ Mindenesetre azonban Oetker nézete azok közé a nézetek közé citálendő, melyek a végszükségi cselekvények deliktuális természetével szemben az érvek nagysúlyával esnek a latba.

¹⁾ Oetker id. cz. m., 5 l.

II. A magánjog és büntetőjog viszonya a végszükség kérdésében.

Azokban a vázlatos dogmatikai fejtegetésekben, melyeket előrebecsátottunk, különös hangsúlyozással volt kiemelve, hogy a végszükség kérdésének ma még mindig hiányzó elvi szabályozása csak a magánjogban találhat helyet, s hogy a büntetőjog szekundär jellege e kérdésnél fokozottan lép előtérbe. Nem hallgatható el azonban, hogy a kriminális-ták között az a nézet, mely a magánjog és a büntetőjog még létező érintkezési pontjait lehetőleg teljesen eliminálni törekszik, több képviselőt számlál.¹⁾ „Érintkezési pontok” alatt pedig nem azt az önként érthető és senki által meg nem tagadott összefüggést kívánjuk megjelölni, mely abban áll, hogy a jogintézmények nyújtotta jogvédelem intenzívitása a magánjogból indulva ki s mélyebbre és messzebbre ható körökben fejlődve előre, a büntetőjogban nyeri el legnagyobb fokozatát — mondhatjuk teljességét. Hanem értjük a magánjog és büntetőjog érintkezési pontjai alatt azokat az eseteket, hol a büntetőjognak egyenesen magánjogi fogalmak alapján kell operálnia, mert a két s egyébként bármennyire is különvált intézményvilágot némely sajátos jogi pozíciók annyira összevonhatják egymással, hogy a jogi megítélés szempontjait sem lehet büntetőjogi és magánjogi

¹⁾ Kifejezést adott ennek a felfogásnak p. o. dr. Fayer László „Idegen fogalommeghatározások a büntetőjogban” cz. értekezésében (Jogtud. Közlöny 1899. évf. 51. sz.), melyet dr. Kiss Albert „Büntetőjogi magánjog” czimen (Jogtud. Közlöny 1900. évf. 12. sz.) helyes szempontból vett alapos bírálat alá.

irányban *egymás mellé*, hanem csak *egymás alá* helyezve alkalmazni.

Ezek közé a sajátos jogi pozíciók közé tartozik a végszükség, melynek magánjogi rendezése magához vonzza a kérdés büntetőjogi megítélését is, annyiban, hogy utóbbinak irányt jelöl. Mert a kriminalistát nem csak a szabályozott tényálladék hasonlósága — sőt helyesen ugyanazonossága, hanem az a belső összefüggés is közvetlen a magánjogra utalja, mely a végszükség magánjogi rendszerét s fogalmának pontos megállapítását a büntetőjog megnyugtató állásfoglalásának *conditio sine qua non*-jává teszi. E tekintetben teljesen helyes az a felfogás, melyet *Merkel* plasztikusan juttatott kifejezésre, fejtegetve annak a visszás jelenségnek eredőit, mely szerint valahányszor a büntető kodex végszükségi §-a a közönséges jogérzetet kielégíteni képes nem volt, mindig a kérdéses §. erőltetett magyarázatásában keresték a baj okát és sohasem ott, ahol kellett volna.¹⁾ „— Bei derartigen Versuchen, dem was gesunder Verstand und Rechtsgefühl hier verlangen auf interpretativem Wege gerecht zu werden, hat man ebenso wie bei dem häufig hervorgetretenen Verlangen einer Umbildung der Notstandsparagraphen des Strafgesetzbuches den eigentlichen Sitz des Übels nicht erkannt und daher den richtigen Weg zum Ziel verfehlt. Der Fehler liegt nicht im Bereiche der spezifisch strafrechtlichen Behandlung der Materie, sondern vornehmlich im Bereiche des *bürgerlichen* Rechts, darin, dass der civilrechtliche und überhaupt der rechtliche Unterbau

¹⁾ Id. cz. m. 28—29. lap.

der Strafrechts bezüglich desselben nicht genügend ausgebaut ist.“

A mondottakból eléggé világos egyébként, s bővebb indokolásra nem szorul, hogy a végszükség kérdésének vizsgálatánál, *legalább is nehéz* elzárkózni attól, hogy a büntető- és magánjognak e részben való viszonya figyelmen kívül ne hagyassék.

A végszükség a büntetőjog szempontjából ott aktuális, ahol egy a végszükségben elkövetett cselekvény a büntető törvény valamely tiltó parancsába beleütközik s a törvényhozó arra a kérdésre felel, hogy a végszükségi állapotra tekintettel lehet-e s ha igen, mennyire lehet a cselekvénnyel szemben a törvény szankcióit érvényre juttatni. Büntető kodexünk pl. ki mondja, hogy: „Nem büntettetik a cselekmény, ha az a *tettes vagy hozzátartozói életének véte- nül származott, más módon el nem hárítható közvetlen veszélyből való megmentése végett, végszükségben követtetett el.*“ (1878. V. t.-cz. 80. §.) Rokon természetű ehhez a büntető törvény az a másik szakasza, mely szerint a vizáradás okozójának cselekvénye, ha azt a saját vagyona megmentése végett idézte elő, enyhébb büntetés alá esik. (430. §.)

Mindkét esetben a magyar büntető kodeksz a végszükségi állapotot, a beszámíthatóságot kizáró okok természetével ruházza fel, s egyuttal pontosan körülírja, hogy a büntetőjog szempontjából mi a végszükségi cselekvények tényálladéka.

A magánjog és büntetőjog egymásközi viszonyát ezekből a tételes fogalmakból kiindulva kell vizsgálat tárgyává tennünk. Tehát,

ha valaki egy *egyébként büntetendő cselekvényt követ el* (1 alkatelem) azért, hogy valamely *más módon el nem hárítható* (2 alkatelem) és *vétlenül* (a terhére róvható hanyagság vagy szándékosság nélkül) *származott veszélyből* (3 alkatelem) menthesse meg a *saját maga vagy hozzátartozóinak életét* (4 alkatelem): büntetés alá nem esik.¹⁾

A büntetőjogi végszükséggel szemben emelt kifogások közül a legmegfoghatóbb tartalmu mindenesetre az, mely a beszámíthatóságot kizáró végszükségnek ugy körét, mint tárgyát tulságosan szűk korlátok közé szorítottak mondja. Különösen is áll ez a magyar büntető kodekszre, mely pusztán csak az *életet* és az *életet fenyegető veszély* esetén ismeri azt el, de sem a becsületet, szabadságot, testi épséget vagy vagyont megsemmisüléssel fenyegető veszélyes helyzetekre — mint ezt más törvényhozások teszik²⁾ — ki nem terjeszti.³⁾ Lényeges megszorítás rejlik továbbá abban is, hogy csak a *magunk* vagy *hozzátartozóink* megmentésére folyamodhatunk a végszükséghez, de

1) *Finkey* Ferencz „A magy. büntetőjog tankönyve“ cz. m. (Budapest, 1902.) 199. lapján a végszükség előfeltételeire nézve a következőket mondja: „A végszükség előfeltételei a Btk. szerint 1. *életveszélyes helyzet*, amely a) *vétlenül származott* s b) a tettes vagy hozzátartozója életére közvetlen veszélyt tartalmaz; 2. hogy az életveszély más módon, mint a bűncselekvény elkövetése által ne legyen elhárítható.“

2) Pl. a német büntetőtörvény az élet és testi épségre; az olasz a személyt fenyegető súlyos és közvetlen veszélyre; a finn büntetőkodeksz a személy és vagyon megmentésére stb. is kiterjesztik a végszükség tárgyi körét.

3) V. ö. *Finkey* előbb id. cz. m. 200 és köv. l.

nem akkor, ha a veszély másokat, esetleg bár barátainkat vagy jöltevőinket fenyegeti.¹⁾

Hogy a végszükségnek ezen szűkre szabott büntetőjogi szabályozása ellen az egészséges jogérzéknek igen sok esetben tiltakoznia kell: ma már körülbelül általános vélemény s a példák hosszú sorával bizonyítható. S habár a büntetőtörvény 80. §-ának tényálladékan tulmenő végszükségszerű helyzeteket kétségkívül enyhítő körülményekként veszi tekintetbe a bíróság a büntetés mértékének kiszabásánál: végeredményben mégis az pl., kit magánosok személyes szabadságától jogtalanul megfosztottak s őrizet alatt tartanak, ha menekülését csak őrzőinek megsebesítésével vagy megölésével viheti keresztül, éppen úgy lesz megítélendő, mint a ki kisebb-nagyobb testi sértést, szándékos emberölést, esetleg gyilkosságot követett el; — a ki szomszédjának csürjéről leüti a fedelet vagy másfelé tereli a tűzveszélyt, hogy a maga sokkal értékesebb házát a tűzveszélytől megóvhassa, egyszerűen gyújtogató lesz s végszükségben elkövetett cselekvényét „végszükséginek“ nem minősítheti a bíró; — ha továbbá valaki esetleg egy életet megmentendő, az ajtó feltörésével hatol be valamely lezárt lakásba, hogy onnan vizet, gyógyszer vagy az éppen szükséges segélynek bármely eszközét kihozza, megszerezze, közönséges betörő tolvaj-

1) A vagyont fenyegető veszély elhárítására elkövetett bűncselekmény némileg méltánylást nyer a büntetőtörvény 430. §-ában. Itt azonban, mint fentebb volt is róla szó, kriminális szempontból szorosan véve nincs végszükség, csak egy azzal rokon természetű jogi jelenség.

ként lesz megítélendő — még ha büntetése kiszabásánál az enyhítő körülményekre a bíróság a lehető legnagyobb súlyt fekteti is. stb. stb.

Annyi bizonyos, hogy büntetőtörvényünk álláspontja sok esetben visszás eredményekre vezethet, először is mert tételeinek felállításánál merőben szubjektív szempontokból indulván ki, a beszámíthatóságot tulajdonkép azon a címen zárja ki, mert a végszükségben cselekvőt ellenállhatatlan presszió hatása alatt állónak tekintti s tovább menve éles határt huz a vétkesen és véletlenül előidézett közvetlen veszély között is. Ezzel szemben a *magánjogi* végszükség összes jellegzetes kritériumai kivétel nélkül objektívek. Másodszor, míg a büntetőtörvény a végszükség körét felette szűkre szorítja, addig a magánjog casus supremae necessitatis-széles határok között mozog.

A szabályozás ezen szélsőségeiben érintkezik egymással a magán és büntetőjog, s mert a kívánatos összhang helyett ellentétek állnak egymással szemben, önként következik, hogy a fel-felmerülő konkrét esetek jogi elbírálásában is visszatetszést szülő eredmények állhatnak elő. Így mindazon jogokban, melyek mint a magyar magánjog is a kártérítési kötelezettség általános alapjául — a különben nagyszámu kivételektől (u. n. kártérítés közvetlen a törvény rendelete alapján illetőleg a „vétlen felelőség“ esetei¹⁾) eltekintve — a jogellenességet ál-

¹⁾ Helyes szempontból azt kell állítani, hogy a végszükségi cselekvények is maguk után vonják a kártérítési kötelezettséget, tekintettel sajátos jogi természetükre, melynél fogva sem „jogosak“-nak, sem „jogellenesek“-nek nem tekinthetők, s arra, hogy a kártérítésnek alapja nem kizárólag csak az, a mi jogellenes.

litják oda: esetleg még a kártérítéstől is mentes marad az a végszükségszerű helyzetben elkövetett cselekvény — tehát valósággal *mint jogszerű* jelentkezik — melyet a büntetőjog szűkkörben mozgó végszükségi §-a alapján a bírónak *büntetni fog kelleni!*

A Merkel-féle helyes gondolat a végszükség szabályozásának székhelyét a magánjogban keresi. A magánjog feladata fontos és objektív kriteriumokkal meghatározni azt, hogy mikor tekintendő valamely cselekvény „végszükségi cselekvénynek“ s mikor lépi át azt a határt, melyen túl már jogellenessé változik. Az ekkép megállapított végszükség körén belül a magánjog kizárhatja teljesen a kártérítési kötelezettséget, avagy rendszerint helyt adhat annak, avagy kereshet az egyes konkrét esetekben oly tényálladási elemeket, melyeknél a cselekvőt, kötelezi kártérítésre, illetőleg melyeknél ezt nem teszi. Mindez attól függ, hogy a kártérítésnek egyáltalában minő keletkezési alapjait ismeri el s hogy a végszükségi cselekvény *jogi természetét* hogyan fogja fel. Ott, hol a cselekvény a magánjog objektív ismerekkel megszabott „végszükségének“ körén belől mozog, a büntetőjognak semmi köze sincsen, legfeljebb csak annyi, hogy §-ai közé felvehet egy oly rendelkezést, mely a magánjogi beszámítást is minden további tekintet nélkül kizáró körülményre hivatkozik. Ahol ellenben a cselekvény a magánjogi végszükség kriteriumai közé beilleszkedni nem tud: ott kezdődik a büntetőjog feladata, amennyiben a magánjogilag már jogellenesnek veendő magatartást vagy cselekvényt, mert a büntetőjognak a szubjektív momentu-

mokra, a cselekvő belsejében működött egyéni lelki rugókra (félelemre, képzelődésre, ijedtségre, gyengeségre, gyávaságra, kishitűsége stb.) nagy súlyt kell fektetnie, a büntethetőség szempontjából enyhébben ítéli meg s alkot magának olyan anyagból, ami civiliter már feltétlenül jogellenes, egy specziális „végszükség“-i fogalmat, melynek körében a beszámítást kizárhatja.

Kézenfekvőnek tűnik fel az ellenvetés, hogy pld. mai bünt. kodekszünk szerint is így áll a dolog. Ez azonban tévedés. Mert ha a magánjog szerint végszükségi cselekvény volna az, ha ledöntve az idegen kerítést, annak deszkáit a vízben fuldokló elé dobjuk, hogy megmenthessük: úgy cselekvényünk nem lesz a büntető kodeksz szempontjából idegen vagyron rongálásaként megítélhető, mert a büntető bíró ahhoz, hogy a kérdéssel foglalkozzék hozzá sem juthatna. Ellenben, ha a megmentő a deszka kerítést szétszedte, bár kéz alatt volt a mentésre szolgáló mentő öv, vagy kötél, ez esetben mert a veszélyt a kerítés megrongálása nélkül — más módon — is elhárithatta volna, cselekvénye a magánjog szerint nem lesz „végszükségi“, a büntető jog ellenben a cselekvő hirteleni zavarára, fejvesztésére való tekintettel büntetését még mindig kizárhatja stb.

A magán- és büntetőjog ezen szoros érintkezése azonban elengedhetetlenül feltételezi azt, hogy a végszükséget a magánjog nagy óvatossággal és kriteriumainak felette pontos és határozott megállapításával szabályozza; különben a groteszk eredmények ép oly nehezen volnának megkerülhetők, mint a mai zavaros jogállapot mellett.

III. A végszükség mai szabályozásáról.

3. §. *A végszükség a magyar magánjogban.*

Mai magyar magánjogunkban a végszükség rendszerbeli helyét egy puszta üres lap jelzi, melyet csak következtetés és magyarázgatás útján levezetett tételekkel lehetne betöltenünk, mindig kétségben lévén az iránt, ha vajjon hiven nyert-e megállapítást jogunk álláspontja ott, ahol tulajdonképen álláspontot nem foglalt. Ám a szokásos jellemzés és a valóság szerint is minden jogrendszer élő organismus, melyben a jogélet valamennyi elképzelhető jelenségére van szabály s ilyennek lennie kell is — csak e szabály leolvasása és kikutatása az, ami a jogot magyarázóra és alkalmazóra gyakran felette nehéz feladatként sulyosodik.

Tételes intézkedésünk, mely a végszükséget általában rendezné: nincs. A büntető törvény végszükségi §-a ugyanis, a magánjog terén — mint láttuk — pusztán annyiban birhat érdekekkel, amennyiben netaláni eredendő hibáit a magánjogból kiindulva kell megorvosolni. A végszükség eszmekörét azonban magánjogi szempontból is megériintí egy pár speczialis törvényünk s így ezekre nemcsak a kapcsolatnál, hanem ép azért, mert egyedül álló törvényes rendelkezések, kettőzött sulyt kell fektetnünk.

Nevezetesen az 1885: XXIII. (vizjogi) t.-cz. 66. §-a szerint: „Veszély esetén a hajók és tutajok bárhol kiköthetnek, kirakodhatnak és partra vontathatók, ezen esetben azonban a parti birtokos az okozott károk megtérítését igényelheti“ (utolsó bekezdés). Kiegészíti e rendelkezést a 185. §. 6. pontja, mely szerint 100

frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, „— azon part és mederbirtokos, aki — a 66. §-ban megállapított szolgalmak gyakorlását meg nem engedi vagy akadályozza.“

Továbbá: az 1879: XXXI. (erdőjogi) t.-cz. 81. §. értelmében: „Ha valakit utközben, akár az erdőben, akár annak közelében, oly baj ért, mely miatt kénytelen volt erdei kihágást elkövetni — úgy ezen cselekvény nem büntetetik, mint kihágás. Az okozott kár, vagy az eltulajdonított dolog értéke azonban ez esetben is megtérítendő“ — és a 103. §.: „Ha valamely állat, csakis az erdőbe való menekülés által óvathatott meg a fenyegető közvetlen veszélytől, ez esetben a büntetésnek nincs helye; az okozott kár azonban ez esetben is megtérítendő.“ A tenger alatti kábelek védelméről az 1888: X. t.-czikkben becikkelyezett nemzetközi egyezmény 1. cikke a tengeralatti kábelek elszakítását vagy megrongálását — érintetlenül hagyván az egyes államokban e részt fennálló kártérítési szabályokat — felmenti a büntethetőség alól, ha az elszakítások vagy megrongálások tette-seinek „— nem volt más, mint azon jogos cél-juk, hogy életüket vagy hajóik biztonságát védelmezzék, miután minden szükséges elővigyázati intézkedést megtették arra nézve, hogy ezen elszakítások vagy megrongálások elkerül-tessenek.“ A büntető határozatokat nálunk az idé-zett becikkelyezett egyezmény 12. cikke értel-mében az 1888: XII. t.-czikkünk tartalmazza. E törvény 7. §-a a büntető határozatok (4., 5 és 6. §§.) alkalmazását kizárja, „— ha a tette-sek a tényleg beállott szükség által kényszerit-tetnek arra, hogy a tenger alatti kábelt saját

életüknek vagy vízi járművek biztonságának megvédése végett elszakítsák vagy megrongálják¹. Az a kérdés, vajjon a büntetlenségen kívül a mi jogunk szerint a kártérítési kötelezettség is elesik-e vagy nem? a törvényben megérintve sincs.

Az elősorolt intézkedéseken kívül törvényhozásunk a magánjogi végszükség kérdésében sehol sem nyilatkozott; sőt ezek a törvényhelyek sem mondhatók valóban végszükségi §§-oknak, materialis értékük sokkal kevesebb, semhogy belőlük a magánjogi végszükség szabályozásáról megfelelő képet merithetnénk.

Ha azonban már a tételes intézkedések is keveset mondanak a szokásos jogban, a judikatura kijelentéseiben még kevésbé akadáhatunk támpontokra. Vagy mert a végszükség tiszta esetei ritkák az életben is, vagy mert a közfigyelem a netalán mutatkozott jelenségek felett elsiklott, tény az, hogy a rendelkezésre álló döntvénygyűjteményeinkben szorgos vizsgálat után sem található eset arra, hogy bíróságaink e kérdéssel foglalkoztak volna. Sőt még a büntető törvény 80. § ára sem tudtunk egyetlen esetet is felfedezni.

Mielőtt az adott forráshelyek és egy pár oly gyakorlati eset vizsgálatába foghatnánk, melyekben a végszükségi helyzetnek legalább némi színezete vegyült el, át kell tekintenünk nagyjában a kérdés állását a mai magyar jogirodalom szerint.

Mindenekelőtt a tankönyv-irodalomból idejegyezhetjük a sűrűn forgatott *Zlinszky*-féle munka Reiner János átdolgozta VII. kiadásának¹)

¹) A VIII. kiadás tudtunkkal a végszükség tekintetében ugyanígy tanít.

tanítását: „Az önvédelemmel találkozhatik a magánjogi végszükség esete is, amely — nem esik össze a büntetőjogi végszükség fogalmával — és abban áll, hogy a *jogosult személy* másnak *csekélyebb jelentőségű jogtárgyát megsemmisítheti, ha csak ezen úton mentheti meg a nagyobb jelentőségű jogtárgyat* — itt tehát a *szembenálló jogtárgyak jelentőségének relativitása* határoz, a veszélyeztetett jogtárgy önhatalmu megvédésének *megengedett vagy tiltott volta* tekintetében.“²⁾ A végszükségben elkövetett cselekvény s annak „*nem tiltott volta*“ *nem zárja ki a kártérítési kötelezettséget.*“³⁾

E nézet oda csucsosodik ki, hogy végszükségben csak a relative (és úgy véljük, *objektive* is) nagyobb érdek védelmében vagyunk jogosultak a *kisebb érdek* rovására cselekedni s az értékviszonylat *ilyen* alakulása nélkül nincs végszükség. Hogy a szembenálló érdekek *egyenlősége* esetén, hogy áll a dolog? erről Zlinszky-Reiner hallgat; hogy a végszükséggel szemben van-e helye önvédelemnek, megint nincs eldöntve, mert ott, ahol a végszükségi cselekvény hol „megengedett“-nek, hol „nem tiltott“-nak, hol pedig a végszükségben cselekvő arra „jogosult“-nak van nevezve, méltán kétségben lehetünk az iránt, hogy a cselekvény jogi természetéről szerző miként gondolkodik, pedig a kérdés ezen dölne el. A szemben álló érdekek relativitásának elmélete a *Merkel*-féle — előbb már fejtegetett — gondolatot fejezi ki; s az a.

²⁾ *Zlinszky-Reiner*: Magyar magánjog. VII. kiadás, 246. lap.

³⁾ U. ott. 246. lap, 2 jegyzet és 572. lap 4. jegyzet.

tétel, hogy a végszükség még nem jelent kár-
térítés alóli mentességet, határozatlanná válik,
amikor a „megengedett” végszükségi cselek-
vénynyel annak „tiltott volta” van szembe-
állítva.⁴⁾

Raffay Ferencz közelebbről megjelent „A
magyar magánjog kézikönyve” című művében
a végszükségi helyzetet abban látja, ha a tény-
leges körülmények sajátos alakulása a személyt
vagy vagyont pusztulással fenyegeti s a veszély
elhárítására más mód, mint más jogtárgyának
megsemmisítése, nem áll rendelkezésre. Azt a
feltételt, hogy a megmentendő egyéni érdek
nagyobb értékű legyen, nem helyesli, mert a
végszükségi cselekvény, mely egyébként alanyi
jogként fogandó fel, amugy is mindig (?) kár-
térítési kötelezettséget von maga után. —
(93—94. lapok.)

Csak példaként hivatkoztunk tankönyvekre,
az elfoglalt álláspontok rövid jelzésével, hiszen
egy még teljesen ki nem forrott kérdés, illető-
leg jogvédelmi intézmény felől éppen a tanu-
lásra szánt művek nem szólhatnak részletesen.

⁴⁾ Helyénvalónak látjuk megjegyezni itt azt, hogy
e sorok írójának közelebbről megjelent „A magyar ma-
gánjog tankönyve. I. füzet” cz. munkája 124—125. lap-
jain a végszükség kérdése a szemben álló érdekek ér-
tékaránya alapján van tárgyalva s általában sokban
egybehangzólag a szövegben ismertetett Zlinszky-féle
fejtegetéssel. Tény, hogy ez a nézet az elfogadás szem-
pontjából a legáltalánosabbnak mondható, s így egy
*tankönyv*nél méltánylandó okokból az arra való támasz-
kodás ajánlatos. Amint egyébként az id. m. 125. lapjá-
nak 2. jegyzetében meg van említve, a kérdés egészben
még megoldatlan s a leadott nézetek sok tekintetben a
kritikát nem állják ki.

Behatóbban foglalkozik a végszükséggel Schwarz Gusztáv, „Vétlen felelősség“ czimű értekezésében⁵⁾ konstatálván, hogy az erdő- és vízjogi törvény speciális rendelkezésein kívül a kérdésre nézve jogunknak semmi jogforrása sincs. Tételét úgy állítja fel, hogy hazai jogunkban ez a „magánkisajátítási jog“ minden közvetlenül fenyegető veszély elhárítása céljából elismertnek nem mondható. De lege ferenda a végszükség oly szabályozását látszik ajánlani, melynél pontosan meghatározandó volna, hogy *miféle* érdekek védelmére lehet a végszükség jogát megadni és tekintettel kell lenni arra is, hogy a fenyegető veszély előidézése *vétlen* volt-e vagy *vétkes*? A kártérítés szempontjából a végszükségi cselekvényt azon *megengedett* cselekvények közé sorozza, melyek a kártérítési hatást ép úgy szülik, mintha tiltottak lennének.

Zsögöd a végszükséget „Fejezetei“-ben és ott is csak annyiban érinti, ahol a kártérítési kötelezettség alapjait vizsgálva, ilyenek gyanánt állítja oda a „jogos (hibátlan, megengedett) magatartás“ sok esetét, többek között a „magánkisajátítás“-t, vagyis idegen vagyonnak feláldozhatását vagy felhasználhatását végszükségből. (Fejezetek I. k. 640. l.)

Megemlíthjük még Reiner János „A szerződésen kívüli kártérítési kötelezettségek“ cz. s a Fodor-féle Magánjog III. kötetének 735—896. lapjain megjelent értekezését, melyben szerző az erdő és vízjogi törvény, továbbá a tengeralatti

⁵⁾ Megjelent az „Ujabb magánjogi fejtegetések Budapest 1901.“ cz. m. (217. és köv. lapok) XII. számú közleményeképpen.

kábelek védelméről szóló nemzetközi egyezményt magában foglaló 1887: X. t. cz. alapján a végszükségről, mint olyan alapról beszél, mely bár nem valamely tiltott tényálladék, sőt egyenesen megengedett és jogos magatartás — mégis kártérítési kötelezettséget létesít. Végül pedig utalhatunk *Battlay* Imre „A végszükség joga“ czimű czikksorozatára,⁶⁾ mely a kérdést ugyancsak büntetőjogi szempontból tárgyalja, de befejezésül néhány sort a magánjogi végszükségnek is szentel. A végszükségi cselekvényt *jognak* minősíti, mely ellen jogos önvédelemnek helye nincs, valamint nem eredményez a cselekvő terhére kártérítési kötelezettséget sem, legalább is akkor, ha a végszükségi helyzet objektív ismérvek szerint valóban fenforog.

Ahhoz nem férhet szó, hogy a végszükségi helyzet a mi jogunk szerint is elsősorban valamely *közvetlenül fenyegető veszélyt feltételez, melyet másképpen, mint egy idegen személy érdek- és jogkörébe való durva és romboló hatású kénytelen beleavatkozással elhárítani nem lehet.* Ez a prima pozíció; ez a gondolat kifejezésre jut abban a három specziális törvényes intézkedésben, mely a §. élén idéztetett, s mely, mint a szabályozás alapgondolata, a büntető törv. 80. §-ában is benfoglaltatik.

A végszükségben elkövetett cselekmény jogi természetét az eddigiekben idézett három törvény hely különbözően minősíti. Az 1885: XXIII. t. cz. azt mondja, hogy az a parti birtokos, aki a tutajok és hajók veszély esetén való kikötését

⁶⁾ Megjelent a „Magyar Igazságügy“ 1880. évi XIV. kötete 191. és köv. lapjain.

(66. §.) megakadályozza, 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő (185. §. 6. pont), amiből világos, miszerint a törvény itt valóságos *szükségjogot* teremtett s a vele szemben való védelem lehetőségét büntetés terhe alatt kizárta. Ezzel ellenkezőleg az 1879:XXXI. t.-cz. 81. §-a annak cselekvényét, kit az erdőben baj ért — pld. eltörött a szekere tengelye — s magán segitendő, az erdő fájához nyult hozzá, felmenti ugyan a büntetés alól, tekintettel szorult helyzetére, de cselekményét azért kifejezetten „kihágás”-nak hagyja s a kártérítési kötelezettséget is azért rója ki rája, mert „kihágást” követett el. Ugyanílyen szellemben intézkedik a 103. §. arról az esetről, ha valaki állatját csak úgy mentheti meg valamely közvetlen veszélytől, ha a különben tilos erdőbe hajtja. Ami pedig a kábel-törvényeket illeti, míg az egyezmény 2. cikke az élet, vagy a hajók biztonsága megvédésének „jogos eljárásról” beszél, addig az 1888:XII. t.-cz. 7. §-a csak a kábel megrogálás, illetve elszakítás büntetlenségéről intézkedik. A közölt irodalomban az a felfogás a tulnyomó, hogy a végszükségben cselekvőnek a jogrend valóban *jogot* ad a más érdekének megsemmisítésére.¹⁾ Ha azonban, mint némely

¹⁾ Nem érdektelen itt megemlíteni, hogy ez a nézet még a kriminalisták között sincs nálunk egyhangulag elfogadva. Pl. *Schnierer* Aladár így ír: „— a végszükséget nem szabad, mint oly jogviszonyt felfogni, mely *jogot ad másnak* jogait megsérteni, hisz oly jog, melynél fogva másnak jogait megsérteni felhatalmaztatunk, logikai ellentmondást foglal magában. A végszükségben elkövetett sértés csak azon oknál fogva nem kerülhet megfenyítés alá, mert a jog szabályai nem találhatnak alkalmazást olyan esetekre, melyben a jogi uralomnak észszerű

írók teszik, a végszükségi cselekményt jogszerűnek is, megengedettnek is, nem tiltottnak is nevezgetjük: nyilvánvaló zavar támad. Az emberi cselekvényeknek t. i., mint annak helyén kifejtettük, van egy harmadik kategóriája is a jog és jogtalanság között, mely felett a jogélet nyom nélkül el nem suhanhat. Egy semmis jogügylet kötése pl. oly cselekmény, mely nem jogos, nem is jogtalan s kártérítési kötelezettséget mégis vonhat maga után. A végszükségi cselekvények jogtermészetét is ezen a téren kell keresnünk.

Felvetve egyébként a kérdést, hogy de *jure et lege*, mégis mi lehet a végszükségi cselekvény jogi természete? arra a lényegben nem helyes feleletre kell hajlanunk, hogy jogunk azt inkább úgy tekinti, mint *jogos* cselekvényt.

Ha már most jogunk inkább ezt az álláspontot látszik elfoglalni, kétszeresen is fontossá válik az a további kérdés, hogy a végszükség, mint önvédelmi eszköz mily határok között alkalmazható. A büntetőjog szűkkeblű végszükség §-a e részt természetesen nem irányadó. A magánjog szempontjából annyi mindenesetre világos, hogy a végszükség az élet védelmén túl a vagyon védelmezhetésére is kiterjed.

Ámde minden korlátozás nélkül? s e mellett még vajjon a becsület, egyéni szabadság, testi épség, egészség védelmezésére is? Ez utóbbi nem vagyoni érdekekről a végszükség szempontjából semmi adatunk nincs nemcsak a jog-

alaptétele, t. i. az emberek együttlétének lehetősége hiányzik." (A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata. III. kiad. [Bpest. 1893.] 185. 1. 2. jzet.)

ban, de az irodalomban sem. A vagyoni érdekek közül az 1885:XXIII., 1888:X. és XII., 1879:XXXI. t.-cikkek, mint láttuk, némelyeket kiemelnek; azt pedig, hogy ezek alapján a tételt általában kiterjesztettnek vegyük: mai jogunk alapján nem mernők megkockáztatni, mert a végszükségnek a veszély közvetlenségén s annak más módon való el nem háríthatóságán kívül közelebbi jellegzetes kriteriumai minálunk nincsenek. A végszükségben érvényesülő és elpusztuló szemben álló érdekek közötti értékrelativitás életrevaló gondolat ugyan, de a mi jogunkban semmi támpontja nincs s így pusztá feltétel csak. Amire Reiner hivatkozik, hogy t. i. a többször idézett törvénycikkekben is a végszükségi cselekvény jogosultságának más indoka, minthogy evidenter többet érő érdekek körül forog a kérdés — nincs: egyoldalu felfogás, mely nem talál minden esetre. A veszélyben forgó tutajnak a partra vonzásánál, ha ennek következtében a tutajos sokat érő ültetvényeket tesz tönkre, ép úgy nem lehet valami nagyobb érték megóvásáról beszélni, mint ott, hol az erdőtörvény 81. §-a értelmében a kihullott, vagy eltörött tengely pótlására a szekeres a legszebb sudarat dönti fel, talán mert annak felsőágai közül válogathat legszebb tengelynek valókat stb. Egy másik gyakran emlegetett kriterium, hogy t. i. a közvetlen veszély előidézésében vetekes volt-e a végszükségben cselekvő vagy nem? jogunk végszükségi fogalmánál szintén ismeretlen s különben is inkább a kártérítés kérdésénél vehető alkalmazásba s nem itt.

A végszükség akkor is végszükség reám nézve, ha a bikát magam ingereltem fel s az

most életemet fenyegeti vagy valamely becses jószágomat. Ahhoz azonban, hogy a mai magyar jog a végszükségi cselekvényt inkább jogosnak minősíti, semmint jogtalannak, vagy közepütt álló — mondhatnók — „jogilag közönyösnek“, egy másik fontos következmény is csatlakozik, t. i. a vele szemben alkalmazandó önvédelem kérdése. Ha a végszükség jogos cselekedet, akkor jogos védelemnek vele szemben helye nincs.

Ezt a körülményt az 1885 : XXIII. t.-cz. 185. §-a le is fejtí, s ehhez csatlakoznak az elöl idézett írók. *Schwarz* pedig épen erre utalással hívja fel a figyelmet, hogy az általa felhozott példákön pompásan igazolható groteszk eredmények elkerülése végett: a végszükség körét, különösen a vagyoni érdekek védelménél szűk korlátok közé kell szorítani.

Amaz állásponttal szemben, hogy a megtámadottnak a végszükség esetén is meg kell adni az önvédelem jogát, súlylyal lehetne némely jól megkonstruált példa útján argumentálni. Így ellenvethető volna: az erdőtörvény megengedi és nem bünteti az erdei kihágást, ha az erdőben utazót máskép el nem hárítható baj éri, pl. letörik a tengelye s szekerén késedelmet nem tűró árukat szállít. Méltányos volna-e, ha az erdőtulajdonos esetleg egészen az ölésig fel volna jogosítva a tengelyfa levágásának megakadályozására? Semmi esetre sem. Csakhogy ne feledjük: a jogos védelem a támadáshoz mért erősségű védekező eszközökön túl soha sem mehet, különben jogtalanná válik. Ha pedig a tengelyetörött a tengelyfát az erdőtulajdonostól halálos fenyegetéssel, az életre

veszélyes kényszerrel akarja kieroszakolni: a helyzetnek egész színezete más lesz.

Ami a mondottak után a végszükségi kérdés második oldalát, t. i. a kártérítést illeti: az idézett törvényhelyek valamennyije helyt ad annak, s ekép a végszükséget, mint a „véetlen felelősség“ egyik esetét kell tekintenünk. Az 1888: X. t.-czikre való hivatkozásban — a mint pl. *Schwarz* kifogásolja — nincs hiba, mert az id. t.-cz. 2. cikke kifejezetten érintetlenül hagyja „a kártérítésre irányozott polgári kereset-jogot.“ Nem tagadható, hogy a kártérítési kötelezettség statuálásában — tekintve azt a tulnyomó felfogást, mely a végszükségi cselekvényben valóságos alanyi magánjogot lát — nagy a szépséghiba. A következőes álláspont — a mi különben is a vétkességi rendszeren nyugvó kártérítési jogunkban — az, melyet pl. *Balkay* büntetőjogi értekezésében — igaz, csak mintegy odavetve, — de kifejezésre juttat, hogy t. i. ha a végszükségi cselekvény jog: kártérítési kötelezettség belőle nem származhatik. Tegyük hozzá, hogy legfelsőbb ítélőszékünknek egy 1876-ban kelt döntése (1876. július 18. 6425. sz. Dtár. r. f. XVI. k. 77. Márkus f. gyűjt. I. k. 1273. sz.) egy végszükségszerű esetben hasonló értelemben nyilatkozott, mikor azt, ki a birtokán talált és kártokozó idegen házimadarat lelőtte, csak azon feltétellel mondta a kártérítésben elmarasztalhatónak, ha beigazolást nyer, hogy a kár másképen is meg lett volna akadályozható. Hasonló szellemben ítelt a Curia 1892. május 5-én 2129. sz. a., kártérítésre kötelezván azt, ki a saját földjén felgyülemlett víztől birtokát megmentendő, a

telek határán bár hatósági engedély nélkül, de régebben emelt gátat átvágta, s a vizet szomszédja telkére eresztette át. A Kuria ez esetben az átvágást „jogellenes“ cselekvényül tekintette. (Ü. L. 1892. 24. sz.) Ellenkező esetben tehát a kártérítést nem is állapította meg. E határozat a jogi természet kérdésére is adalékul szolgálhat.

Mindenesetre a végszükség kérdésének legnagyobb gyakorlati jelentősége a kártérítésnél van. Jogunkból azonban mindazok a közelebbi meghatározások, hogy a kártérítésnek minden, vagy csak némely esetekben volna végszükség-nél helye, s ha igen, minő kritériumok alapján, teljesen hiányzanak. Azt vélnők megállapíthatni, hogy a végszükségi helyzetnek szándékos vagy gondatlanságból eredő előidézése: a kártérítési kötelezettséget megállapítja; ennek hiányában a kárkövetelés vissza volna utasítandó.

4. §. Végszükség a német polgári törvénykönyvben és az osztrák jogban.

1. Az összehasonlításokban rejlő tanulságok kedvéért rövid összefoglalásban meg kell ismerkednünk a német ptkv. végszükségi §-aival is. Ezek a §-ok a B. G. B. 228. és 904. §-ai.

„§ 228. Wer eine fremde Sache beschädigt oder zerstört, um eine durch sie drohende Gefahr von sich oder einem Anderen abzuwenden, handelt nicht widerrechtlich, wenn die Beschädigung oder die Zerstörung zur Abwendung der Gefahr erforderlich ist und der Schaden nicht ausser Verhältniss zu der Gefahr steht. Hat der

Handelnde die Gefahr verschuldet, so ist er zum Schadensersatz verpflichtet“.

„§ 904. Der Eigentümer einer Sache ist nicht berechtigt, die Einwirkung eines Anderen auf die Sache zu verbieten, wenn die Einwirkung zur Abwendung einer gegenwärtigen Gefahr nothwendig und der drohende Schaden gegenüber dem aus der Einwirkung dem Eigentümer entstehenden Schaden unverhältnissmässig gross ist. Der Eigentümer kann Ersatz des ihm entstehenden Schadens verlangen“.

E rendelkezések első feltűnő jelenségeként azonnal az olvasó szemébe ötlík, hogy azok szerves együvé tartozásuk ellenére a törvénykönyv rendszerének meglehetősen elűtő tagozataiban vannak szétszórva. A 228. §. az „*Ausübung der Rechte*“ fejezetében „*Selbstvertheidigung. Selbsthülfe*“ czim alatt, tehát különböző természetű s egységes zsinórmérték szerint nem igazodó joganyaggal összefoglalva nyert elhelyezést,¹⁾ míg a 904. §-t ott találjuk a *tulajdonjog tartalmát meghatározó* intézkedéseinek legelőjén. Az egyugyanazon kérdésre vonatkozó rendelkezéseknek ez a szétforgácsolása a codexszerkesztés technikája szempontjából sem ajánlatos; egyenesen zavart okozó ellenben ott, hol kételyeket támaszthat a tekintetben, hogy konkrét esetben a 228. §. avagy a 904. §. lesz-e alkalmazandó. A két §. közötti határok nevezetesen meglehetősen bizonytalanok s helytelen magyarázatokra nyújthatnak alkalmat.

¹⁾ Így a „Selbstvertheidigung“ összefoglaló kitétele alatt kapjuk a 228. §. kétségtelenül végszükségi tényálladékanak szabályozása mellett a 226. §. *chicane* tilalmát s a 227. §. jogos önvédelem iránti intézkedéseit.

Másik jellemző vonása a német ptkv. végszükségi szabályozásának az, hogy a törvénykönyv a végszükségi cselekvény jogi természetét a szükségjogok kategóriájában igyekszik meghatározni. A végszükségben cselekvő „— handelt nicht widerrechtlich“ (228. §.), továbbá: „Der Eigenthümer — ist nicht berechtigt die Einwirkung — zu verbieten —“ (904. §.) Ekként a kifejezett eltiltás s másfelől a cselekvény jogszürlenségének nyílt félretétele kizárják azt, hogy a végszükségi helyzetben levővel szemben *jogos* önvédelemmel élni lehessen — ami pedig egyenlő értelmű a végszükségleti cselekvény törvény által adott és elismert alanyi jogként való felfogásával.²⁾

Az egész szabályozás további általános jellemzéséül szolgál, hogy a végszükségi cselekvénynek csakis mások *vagyon*i érdek- és jogkörével szemben szabad érvényesülnie.³⁾ Másnak életét, egészségét, becsületét, szabadságát tehát „végszükségi helyzet“ címén sem el nem pusztíthatom, sem meg nem sérthetem. Ha ilyesmi előfordulna, úgy az a B. G. B. szerint az önvédelem körében volna elbírálás alá vonandó.⁴⁾

²⁾ Hogy a B. G. B. a végszükségi jogot, mint ilyent csakugyan elismeri: az egész idevágó irodalomban megerősítve és hangsúlyozva találjuk. Pld. v. ö. *Liszt*, Die Delictsobligation im System d. B. G.-es (Berlin 1898.) 88—89. l.; — *Titze*, Die Nothstandsrechte, 99. l.; — *Oetker*, Über Nothwehr und Nothstand, 5—6 l.; — *Kohler*, Lehrbuch d. bürg. Rechts, I. k. 225. l.; — *Crome*, System d. Deutschen Bürg. Rechts I. k. 537. l.; — *Cosack*, Lehrbuch d. Deutschen bürg. Rechts, I. k. 289. és köv. l. stb.

³⁾ V. ö. *Titze*, id. mű 109 l. *Liszt*, id. cz. mű 88—89. l.

⁴⁾ Az egy deszkaszálon menekülő hajótöröttek jól ismert példájára alkalmazva a tételt: a német ptkv.

A végszükségi cselekvény „tevékenységi körének“ a „Sachgüter“ világára való leszorítását mindenesetre számos érveléssel lehet támogatni, elvi szempontból azonban a korlátozás már kevésbé indokolható, éppen azon álláspontból, melyre a német ptkv. helyezkedett. A végszükség joga, mint jog, elsősorban is az élet oltalmára ismerhető el, ha pedig érvényesülésének határait a vagyoni érdekek körével lezárva, saját veszélyeztetett életünk megmentését sem engedjük meg más életének, egészségének, szabadságának s pusztán csak vagyonának rovására: a végszükség körébe vágó számos eset megoldatlanul marad s az alanyi jogként való szabályozás mellett is a törvényhozó fél munkát végzett. Tudjuk, hogy nagyobb gyakorlati jelentősége a kérdésnek egyáltalában nincs; a képzelhető álláspontok helytelenségének vagy helyességének kimutatására éppen ezért rendszeren konstruált példákra szokás hivatkozni. Ezek a példák pedig a német ptkv. álláspontjának igazolásánál (lásd pld. *Titze*-nél 110—111. l.) meglehetősen a valószínűtlenségek birodalmában mozognak.

szerint *nem* lesz jogos cselekvény, ha az egyik az életét megmentendő, a másikat letaszítja arról a deszkáról, mely *csak egy* emberélet megmentésére alkalmas s amint *Titze* (id. mű 110. l. jzet) magyarázza, legfeljebb csak olyankor mondhatnók a cselekvényt még itt is jogszerű végszükségi cselekvénynek, ha a letaszított már-már odaveszvéen, a kérdés akörül forog, ha vajjon még a magam életét is feláldozzam az övéen kívül. Ilyenkor a veszendőbe ment emberélettel nem kell törődnöm, ha a magamét az illető halálának gyorsításával biztosítottam. (Pld. az illető a hajótöréskor vagy menekülés közben halálosan megsebesült, tehát így is úgy is elvész; ellenben ha a gerendáról a haldoklót letaszítom, én megmenekülhetek.)

A mondtak alapján különben első tételünket úgy formulázhatnók, hogy a német ptkv. szerint a végszükségi helyzetből — *amennyiben a helyzet a törvényesen előírt előfeltételek okán csakugyan végszükségi jellegű* — *jogunk* származik másnak vagyoni jog- és érdekkörébe rombolólag beavatkozni.

A végszükségi helyzet törvényes előfeltételei pedig a következők:

a) *momentán fenyegető veszély*, mely akár az élet, testi épség, egészség, szabadság, becsület — akár valamely vagyonbeli javunk ellen irányul. A fenyegetett érdek ezen tágkörű értelmezését a 228. és 904. §-ok általánosságban tett kijelentései („— *Gefahr von sich oder einem Anderen abzuwenden* — 228. §.“ és „— *wenn die Einwirkung zur Abwendung einer gegenwärtigen Gefahr* nothwendig. 904. §.“ —) indokolják.

b) A momentán fenyegető veszély *más módon való elhárításának lehetetlensége*. Tehát szükséges, hogy attól kizárólag csak úgy szabadulhassunk, ha az idegen vagyoni érdek- és jogkörbe rombolólag avatkozunk bele.⁵⁾

c) A veszélyeztetett érdek és ama másik idegen érdek között — előbbinek javára *nagyfokú értékaránytalanságnak* kell fenforognia. A

⁵⁾ Ha tehát házamat a tűzveszélytől más módon is megmenthettem volna s pld. a szomszéd pajtájának ebből a célból való lerombolása nem volt kikerülhetetlen kényszerűség — s mégis megtettem: cselekvényem nem lesz végszükséginek minősíthető. Éppen így, ha az éhhaláltól élelmiszerek lopásával mentem meg magamat és családomat, jóllehet munkába állva, avagy bizonyos ingóságaimnak elzálogosítása vagy eladása által a szükségeseket egyébként is megszerezhettem volna stb.

német ptkvet itt az az elv vezette, hogy másnak vagyoni érdek- és jogkörébe rombolólag beleavatkoznunk csak akkor szabad, ha az a kár, melyet cselekvényünkkel kénytelen-kelletlen előidéztünk: jelentékenyen kisebb értékvesztést képvisel az emberi gazdaság szempontjából, mint amennyit mi szenvedtünk volna akkor, ha a veszélyeztető dolgot el nem pusztítjuk, illetőleg meg nem károsítjuk.⁶⁾

d) Végül pedig föl kell vennünk a német ptkv. végszükségének előfeltételei közé azt is, hogy a momentán fenyegető veszély valamely idegen *dolog* részéről álljon fenn. E kelléket azonban a lehető legtágabb értelemben kell magyaráznunk. Nevezetesen, mivel valamely momentán fenyegető veszélyt in concreto nem lehetvén másképp elhárítani, mint éppen csak az illető dologra gyakorolt hatás („Einwirkung — auf die Sache“ 904. §.) által: azért a végszükségi cselekvénynek *conditio sine qua non*-ja, hogy a végszükségi helyzetegésben egy idegen dolog is — mondhatnók mintegy passzív szerepkörben — helyet foglaljon. Lehet, hogy az idegen dolog nem *passive*, sőt ép ellenkezőleg *agresszív* módon idézi elő a végszükségi helyzetet (pld. állat támadása), nagyobbára azonban — s ez a tipikus végszükség — pusztán létezése az, ami ránk nézve a momentán és aránytalan kárral fenyegető veszélyeztetést jelent (pld. a szomszéd pajta, mely a tüzet az én házamra átve-

⁶⁾ Tehát pld. a szomszéd háznak a tűzvész távoltartása céljából való lerombolása csak akkor lesz a B. G. B. szerint jogszerű végszükségi cselekvény, ha a lerombolt ház távol sem olyan értékes, mint a mienk, melyet a tűzvésztől ekként megmentettünk.

zetheti). Az adott tág értelmű magyarázatra egyébként azért is szükségünk van, hogy a 228. és 904. §-ok közti kapcsolatot a B. G. B. álláspontján is helyreállíthassuk.

Nem tartozik a végszükség törvényes előfeltételei közé, hogy a végszükségben a cselekvő végszükségi helyzetének okvetlen tudatával birjon. A 228. §. látszólag ellene mond ugyan e tételnek, de annak fölvétele a 904. §. sokkal általánosabb kriteriumokra támaszkodó szövege alapján még sem mellőzhető, különös tekintettel arra, hogy ellenesetben a beszámítás alá nem eső személyek (bolondok) végszükségi cselekvényeit jogszerűeknek nem lehetne elismernünk.⁷⁾ Az sem szükséges a végszükségi cselekvényhez, hogy a cselekvőt vétkesség a casus supremae necessitatis előidézésében *ne* terhelje. Ha az állatot magam ingerlem fel s az rárohánva életemet veszélyeztet: leüthetem, vagy lelőhetem (feltéve, hogy másképp in concreto nem menekülhetek) és cselekvényem a német ptkv. szerint jogos cselekvény marad. A vétkesség fenn vagy fenn nem forgása más téren, t. i. a kártérítés szempontjából bir jelentőséggel.

2. *A végszükségi cselekvényhez fűződő következmények.* Két kérdés nyomul e tekintetben előtérbe: a végszükségben cselekvővel szemben gyakorolható önvédelem és a kártérítés ki- vagy ki nem szabása.

⁷⁾ V. ö. *Titze* id. m. 108. l. Az indokolás tekintetben ellenkezőleg ír *Oetker* (Über Nothwehr und Nothstand cz. m. 10. l. 2. jegyzet) azzal az érveléssel, hogy a veszélyes helyzet belátására a beszámítás alá nem esők is képesek.

a) Ha a végszükségi cselekvény a végszükségi helyzet összes törvényes előfeltételeinek fenforgása mellett követtetett el, mert jogos: a vele szemben igénybevehető önvédelmet okvetlen kizárja, azaz minden védekezést jogellenessé teszen. Ellentállás esetén tehát a cselekvőt a B. G. B. 229. §-ában körülírt jogos önszegély illeti meg és aki mást az ő valódi végszükségi jogának gyakorlásában megakadályoz: az előállott kárért felelősséggel tartozik.

b) Bonyolultabb a német ptkv.-nek a kártérítés szempontjából elfoglalt álláspontja. A 904. §. utolsó mondata a kártérítési kötelezettséget a végszükségben cselekvő terhére elvileg és általában megállapítja. „Der Eigenthümer kann Ersatz des ihm entstehenden Schadens verlangen.“ Ez tehát áll mindazon esetekre, hol valaki egy a cselekvényével okozott kárnál objektíve véve sokkal nagyobb értékvesztést maga után vonó s másképpen el nem hárítható momentán fenyegető veszélyt azzal kerül el, hogy másnak dolgára (ez a veszélyt magával hordó dolog) bizonyos (értsd: romboló, megsemmisítő) behatást gyakorol.

A 228. §. szerint ellenben egy idegen dolognak megrongálása, illetve megsemmisítése, ha ezen *dolog által* („durch die Sache“) fenyeget minket, másképp el nem hárítható és aránytalanul nagy értékű veszély *nem kötelez* kártérítésre, hacsak a cselekvő az elhárított veszélyben (veszély előidézésében) *vétkes nem* volt.

A 904. §. általános és a 228. §. kivételes szabálya között nagyon tágak a határok. Megoldást nézetünk szerint abban a többek által és különböző értelemmel fellálított tételben kell

keresnünk, hogy a német végszükség szabályozásának kiinduló pontja a 904. §. lévén, a 228. §. tényálladéka ahhoz képest vagy egy speczialiter kiemelt végszükségi alfajt, vagy az általános szabály által is lényegben fedett, részben azonban kivételezett eszközt kíván meghatározni. Tényleg a 904. §. utal rá az igazi végszükségi helyzetre, amidőn egyenesen jogot biztosít arra, hogy dologra romboló és a tulajdonos által eltürendő behatást gyakorolhassunk, csak azért, mert a dolog egy oly speciális helyzetegészben foglal helyet, melynél fogva pusztá létezése közvetve vagy közvetlenül a veszélyt, illetve az attól való szabadulásunkat hordja magában.¹⁾ A 228. §. rendelkezésénél azonban a törvényhozó mintha mást tartott volna szem előtt, nevezetesen a *támadó állatok* okozta veszélyt;²⁾ s ez a tényálladék minden-

1) Pld.: A hajóskapitány elvágja egy más hajónak horgonykötélét, melybe a saját hajója véletlenül beleakadt; — lerontjuk a szomszéd házat, hogy az a tüzet a mienkre át ne vezethesse; — szárazság idején kimerítjük a más kutjában levő vizet, hogy barmaink szomjan ne dögöljenek; — erővel hatalomba kerítjük másnak fogatát, hogy egy emberéleletet megmentendő orvosért siethessünk s a segílyt idejekorán biztosíthassuk; — bántjuk másnak házaajtóját vagy kerítését, hogy azzal csónak hiányában a vízbe fulót megmenthessük stb. (V. ö. *Oetker* fejtegetéseivel, id. cz. m. 28. és köv. l.)

2) Világosan kitűnik ez már az első Entwurf (I. k. 349. l.) indokolásából, hol kifejezést nyert, hogy jogellenes támadás csak személyektől eredhet. Az állatok támadása elleni védelem tehát nem minősíthető önvédelemnek. A végleges Entwurfhoz készült „Denkschrift” azonban már nem érinti a kérdést és a tudománynak hagyja fenn annak eldöntését, ha vajjon állatok ellen van-e helye önvédelemnek vagy nincs, de hangsúlyozza egyuttal, hogy *életlen* tárgyakkal szemben, melyek ve-

esetre sajátosabb színezetű. Pld.: A szél a szomszéd üres pajtája és az én dusan meg-
rakott gabonásom felé fujja a tűzszikrákat ;
veszély evidens s ha a tüzet átvezető szalma-
építményt le nem rontom, odaég mindenem.
Végszükségben lévén, meg is teszem s a szom-
széd pajtáját elpusztítom. Ezt tenné a tűzoltóság
is, mikor a tüzet az elfogadott terminus technikus
szerint „lokalizálni“ akarja. Minden jogérzést
föllázítana, ha szomszédom kárát nem kellene
megtérítenem, jöllehet az ő kárának köszönöm,
hogy nagy értéket képviselő gabonám el nem
égett. Ezt a tényállást fedezi a 904. §. Mig
ellenben, ha a szomszédom dühös bikája séta
közben akár engem, akár gyermekemet, akár
bármely más idegent megtámad és felökleléssel
fenyeget, s ugyanez áll pld. egy marós termé-
szetű kutyára, megvadult paripára stb. a veszély
csak tágabb értelemben egy megadott helyzet-
nek az eredménye s közelebbről, illetőleg köz-
vetlenül az illető állat agresszív föllépéséből
ered. Ez a 228. §. esete, melyben a veszélyt a szó
szoros értelmében és közvetlenül maga az idegen
dolog juttatja megvalósulásra s nem pedig vala-
mely megadott helyzetegész, melyben a dolog ve-
szélyessé csak közvetve, t. i. a helyzetegészben
való szereplése által válik. Jogérzetünk azt sugja,
hogy itt a kártérítés csak akkor méltányos, ha
a veszély felidézésében *vétkesek* voltunk (fel-

szélylyel fenyegetnek, az önvédelem fogalmát nem lehet
alkalmazni. Így a 228. §. tényleg megadja az állatok
elleni védekezésnek módját és alakját a „végszükségi
jog“ képében s ha általában „gefahrrohende Sache“-ról
beszél is, tulajdonképp a támadó állatokra gondol. (V. ö.
Oetker fejtegetéseit, id. cz. m. 13. l.)

ingereltük az állatot); a 904. §. esetében ellenben e vétkességgel és vétlenséggel felesleges operálnunk — különben is a legtöbb esetben kizárt dolog volna e kategóriák alkalmazásának még kísérlete is — mert a jogérzet a kártérítési kötelezettség feltétlen megállapítása mellett szól.

Összefoglalva az eddig tárgyaltakat: a végszükségi cselekvény a német ptkv. szerint rendszeren kártérítési kötelezettséget von maga után; mentesül azonban e kötelezettség alól a cselekvő, ha a 228. §. esetében a veszély előidézésében *vétlen* volt.

Mikor tekintendő már most a cselekvő a végszükségi veszélyben vétkesnek? A 228. §. szövegezésének alaphangját tekintve, azt kell mondanunk: akkor, ha a végszükségi helyzetnek előállását akár öntudattal, akár anélkül ő okozta, habár a veszélyt előre látta, illetőleg előre láthatta volna. Pld. belépek arra az elkerített területre, hol fiatal bikákat őriznek. Az egyik állat nekem támad s én súlyosan megsebesítem. Vétkes leszek az okozott és már kifsokú gondosság mellett mindenki által előrelátható veszélyben. Ellenben az a tolvaj, aki jól tudja, hogy a házőrző eb a lakás más szárnyában van bezárva, betör s véletlenül mégis a kutyára akadván, attól torkon ragadtatik, mire az állatot leszurja: nem lesz vétkes az előállott veszélyben, — melyet előre nem látott — bár a végszükségi helyzetnek a betöréssel ő is volt az okozója stb.³⁾

³⁾ Mivel a végszükségben való vétkességnek a szövegben irtak szerint a veszély előrelátása, illetőleg előreláthatása a feltétele, következően beszámítás alá nem esők (gyermek, bolondok) végszükségi cselekményei

A vétkeesség fenn- vagy fenn nem forgását mindenestre a *cselekvő* személyében kell keresnünk s nem a *veszélyeztetett* személyében. Mivel ugyanis a végszükségi helyzet nem zárja ki azt, hogy a dolog részéről fenyegető veszély elhárítására egészen idegen is vállalkozhassék, sok esetben előfordulhat, miszerint a veszélyeztetett és végszükségben cselekvő két különböző személy lesz. (Pld. lelövöm a megvadult állatot, mely egy hölgy életét fenyegeti.) Ekként a tulajdonos semmi kártérítésre sem tarthat igényt, ha a veszélyeztetett vétkes volt ugyan a dolog részéről fenyegető veszélyben, de a végszükségi cselekvényt más (az u. n. „Nothhelfer“) foganatosította.⁴⁾ Természetesen nincs kizárva a cselekvő vétkeessége sem s ilyenkor fontossá válik, hogy a tulajdonos kárát kin keresse? Felmerülhet ez a kérdés egyébként a 904. §. körében is — ahol, mint tudjuk, a kártérítési kötelezettség a végszükségi cselekvény nyomán mindig bekövetkezik. Tekintve, hogy mind a 228. §., mind a 904. §. szellemében a kártérítési kötelezettség az idegen jog- és érdekkörbe való beavatkozás és nem az ezen módon kivívott kármentesülés tényének következményeként van szabályozva: a különben vitás kérdés oly értelmű eldöntése látszik leghelyesebbnek (ezen az állásponton van Titze, id. cz. m. 117. l.), ha a tulajdonost kártérítési keresetével a cselekvő ellen utasítjuk akkor is, ha a végszükségi veszélyben nem ő, hanem más személy forgott. Ellenkező véle-
sohasem lehetnek a német ptkv. szerint vétkesek. (V. ö. *Titze* 115. l.)

⁴⁾ V. ö. *Liszt*, *Delictsobligationen* 92—93. l.; *Titze* id. cz. m. 115. és köv. l.

ményen van Endemann (Einführung in das Studium des B. G. B. I. k. 370. 1. 3. Auflage.), aki a végszükségi veszélylyel fenyegetettet teszi felelőssé, sőt a megmentett érdekét úgy tekinti, mintha az a kártérítési kötelezettséggel dologilag volna megterhelve. Az előbbi felfogás mellett is önként érthetőleg végeredményben a veszélyeztetettnek kell a felelősséget hordoznia az elsősorban felelősségre vont és az ő érdekében eljáró cselekvő viszonykeresete folytán.

3. *Osztórájog.* Tekintve, hogy a végszükség princzipiális magánjogi jelentőségének elismerése az újabb doktrínának érdeme, szinte önként érthető, hogy az osztóráj ptkv. még teljesen annak a felfogásnak hódol, mely szerint a végszükség a büntetőjog területére tartozó s a beszámíthatóság tana körében tárgyalandó materia. Régebbi kommentárok egyenesen rá is utalnak az egész kérdés mellőzésére, azzal pláne, hogy az önvédelem intézményét is kirekesztik a magánjog köréből.¹⁾ Az osztóráj ptkv. 19. §-a pedig kifejezetten szabályozza a jogos önvédelem kérdését, leszegezve annak szükségképi érvényesülési határait.

Az újabb osztóráj magánjogi irodalom már kiterjeszkedik — legalább részben — a végszükség kérdésére is, amennyiben a jogos önvédelem, mint jogvédelmi intézmény tárgyalásánál mindenütt megtaláljuk azt a stereotíp tételt, melynél fogva az önvédelemnek a támadó álla-

¹⁾ Így pld. *Ellinger*, Handbuch des österreichischen allgemeinen Civil-Rechtes, cz. m. V. kiadás (Wien 1856. 24. lapján, a 19. §-hoz írott jegyzetben.

tokkal szemben is helye van.²⁾ Tekintve, hogy az annak helyén kifejtettek szerint az állatoknak élet, egészség, testiépség, avagy vagyonunk elleni támadása helyes szempontból végszükségi helyzetnek tényálladékát állapítja meg a 19. §. megfelelő magyarázatával, ekként a kérdést az osztrák magánjogban is kipontozhatónak véljük. Még helyesebben állítja fel tételét *Unger* a „Handeln auf eigene Gefahr“ cz. művénekeredményével összevágóan hires „System“-jében, hol a kérdést a következő mondattal érinti meg: „Diese Selbstvertheidigung ist nicht nur gegen Angriffe einer Person zulässig, sondern auch dann statthaft, wenn uns von fremden Sachen Gefahr droht; in einem solchen Fall ist man befugt, zur Erhaltung der eigenen Sache im Nothfall die fremde Sache selbst zu zerstören.“³⁾ E különben helyes szabályból csak annyi hiányzik, hogy a végszükségi cselekvényt nem csak valamely vagyoni érdekünk, hanem életünk, testi épségünk stb., szóval személyi integritásunk oltalmára is igénybe vehetjük („im Nothfall“), az azonban, hogy a jogélet ezen jelensége azonos természetű volna az 1321. §. magánzálogolásával, éppen oly helytelen, mint amennyire hibás az önvédelem és végszükség közti életkülönbség teljes figyelmen kívül hagyása.⁴⁾

²⁾ V. 5. *Stubenrauch* (Comm. z. österr. allg. bürgerl. Gesetzbuche. I. k. 74. l. (VII. kiad. Wien 1898.) *Krainz*, System des österr. allg. Privatrechts. I. k. (III. Aufl. Wien 1899.)

³⁾ *Unger*, System des österr. allg. Privatrechts II. k. (V. kiad. Leipzig 1892.) 345. l.

⁴⁾ Így jár el egyébként *Kirchstetter* is, (Comm. z. österr. allg. bürgerl. Gesetzbuche cz. m. 42. l. V. kiad. Wien u. Leipzig 1894.)

Egészen indokolatlan Ungernek az a tétele is, mely szerint a szomszédháznak lebontása — a végből, hogy a tűz a mi házunkra azon keresztül át ne terjedjen — nem tartozik ebbe az eszmekörbe, mivel itt „— es sich nur um Schutz gegen die bevorstehende Gefahr durch Elementarereignisse handelt“, (id. m. 345. l. 24. jzet). Éppen ebben az esetben van meg — mint tudjuk — a végszükségi helyzet minden tipikus ismérve.

A kártérítés kérdése az osztrák jogban úgy van megoldva, hogy az, aki végszükségben cselekszik, a kártérítési kötelezettségtől *mentes* marad. Ha azonban a veszélyben *vétkes* volt: felel a végszükségben másnak okozott minden kárért.

4. Mintegy kiegészítésül idejegyezzük, hogy az 1863. évi szász polg. törvénykönyv „Selbsthülfe“ fejezetében két §-ban érinti a végszükség kérdését. Az egyik a 182. §., mely személyi és vagyoni jogainknak védelmére az idegen állatok elűzését, támadás esetén megölését megengedi, a másik a 183. §., mely szerint oly idegen dolgokat, melyek saját dolgainkat veszélyeztetik, vagy károsítják, szükség esetén elpusztíthatunk. Ez a §. circa összevág a német ptkv. 904. §-ával. Hasonló intézkedései vannak a dán, norvég és svéd jogoknak.⁵⁾

IV. A Tervezet végszükségi §-airól.

Tervezetünk a végszükség magánjogi szabályozásának három §-ában ad helyet s ekként külsőleg tágabb körben mozog, mint a

⁵⁾ V. ö. *E. Lehr*, *Éléments de droit civil Scandinave* cz. m. (Paris, 1901.) 64. l.

német ptkv. egyuttal az egész kérdést nem annyira mint jogvédelmi intézményt, hanem inkább csak mint a kártérítést módosító okot tárgyalja. A § ok sorrendjében első az 572. §., melynek rendelkezése a következő:

„A tulajdonos köteles teljes vagy részbeli kártalanítás fejében, avagy kártalanítás nélkül is, saját dolgának elpusztítását vagy megsemmisítését tűrni, ha ez a másokat fenyegető veszély elhárítására szükséges és ha a kár, amely különben keletkezhet, aránytalanul nagyobb annál a kárnál, amely a tulajdonost a dolog elpusztítása vagy megsemmisítése által éri. A tulajdon ily korlátozásának eseteit és módozatait külön jogszabályok állapítják meg.“

E §-szal több-kevesebb összefüggésben az 574. §. szerint: „A tulajdonos nem tilthat el más attól, hogy közvetlen és másképpen el nem hárítható veszély elhárítása végett az ő dolgát használja, vagy használás közben meg is semmisítse, ha az ebből eredő kár aránytalanul csekély a fenyegető kárhoz képest. A tulajdonos a használásból vagy megsemmisülésből származott kár megtérítését követelheti.“ Végül az 1081. §.: „Idegen dolog megsemmisítése vagy megrongálása nem jogellenes, ha szükséges a tettet, vagy más közvetlenül fenyegető oly kár elhárítására, amelyért, bekövetkezése esetén, a dolog tulajdonosa vagy birtokosa felelős volna.“

Mielőtt a Tervezet álláspontját tüzetesen kipontozhatnók, az idézett három §. szövegét lehetőleg minden oldalról megfelelő világításba kell helyeznünk. Az 572. §-ból minket csak az a sorok között kimondott s a §. speciális rendelkezéseiben is kifejezésre jutó elv érdekel,

mely szerint oly sajátosan alakult helyzetekben, holott is egy dolog pusztá léte (existenciája) másnak vagyoni érdekét, azaz első sorban életét, egészségét és testi épségét veszélyezteti: a dolog tulajdonosa a dolognak kártérítés melletti, sőt esetleg kártérítés nélküli elpusztítását tűrni tartozik. Feltételek, hogy a veszély csak a dolog elpusztításával legyen elhárítható, továbbá, hogy a fenyegető veszély aránytalanul nagyobb legyen a dolog elpusztítása folytán beállott kárnál.

Eltekintve már most a §. alkalmazhatásának utóbb említett két előfeltételétől: tagadhatatlan, hogy az 572. §-ból a végszükségre vonatkozó oly általános elvi kijelentést lehet kiolvasnunk, mely a kérdés helyes szabályozására megfelelő alapot nyújthatna.

Ha azonban az indokolást olvassuk, az 572. §. további figyelembevételétől el kell tekintenünk. A Tervezet kimondja ugyan benne a végszükségi elvet, de ennek ellenére rendelkezéseit nem a végszükségre vonatkoztatja, hanem pusztán kiindulási pontot kíván azokkal adni oly szakjogoknak és speciális törvényeknek, melyek a magánjoghoz nem tartozván, a közegészségi, állategészségi, közbiztonsági stb. rendészet körében nyertek, illetőleg nyernek szabályozást. Maga az 572. §. saját horderejének az önleszállítására második bekezdésében utal rája azzal, hogy „A tulajdon ily korlátozásának eseteit és módozatait külön szabályok állapítják meg.“ Az Indokolás pedig kifejezetten jelzi, hogy az 572. §. oly alapelveket állít fel, melyeknek kifejtése külön szakjogoknak a tárgya. (Ind. II. k. 203. l.) Kiemeli továbbá, hogy a kártalanítás nélküli elpusztítás vagy megsemmi-

sítés mindig valamely rendőri természetű (óvó vagy megtorló) intézkedés kifolyását fogja képezni (II. k. 288. l.) és példáiban elárulja,¹⁾ hogy a törvényelőkészítő tényleg nem gondolt egyébre, mint az egészségre káros anyagok (különösen élelmi szerek) rendőri elkobzására és megsemmisítésére.

Nemcsak elvi tartalmát, hanem az elvi tartalomnak tisztán magánjogi téren való megvalósítását tekintve, egészen közel áll a végszükséghez az 574. §. A Tervezet itt már egyenesen a végszükségi helyzet felett disponált, még pedig circa abban a körben, melyet a német ptkv. 904. § a ölelt fel. Az 574. §. szabálya először is önálló s külön közigazgatási és rendőri természetű törvényektől független. Az Indokolás arra is sulyt fektet továbbá, hogy míg az 572. §. általában „*másokat*” fenyegető — tehát többé-kevésbbé *közveszélyt* tart szem előtt addig az 574. §-ban e tulajdonoson kívüli „*más*”, *egyes személy* veszélyéről van szó s ezenfelül itt *közvetlen veszélynek* kell fenforognia, az 572. §. körében ellenben a veszély *lehetősége* már elegendő. Ezek a különbségek azonban a két §. között aligha képeznek határozott válaszvonalakat, sokkal lényegesebb körülmény az, hogy az 574. §. tulajdonképp csak idegen ingó vagy ingatlan dolog *használatát* engedi meg végszükségben s a használt dolog *megsemmisítését* pusztán a használat esetleges eredményeként, tehát

¹⁾ Így hivatkozik az indokolás az 1876: XIV. t.-cz. 8. és 13. §-aira, az 1888: VII. t.-cz. 33., 34., 105—112. §-aira. (Előbbi a közegészségügyi, utóbbi az állategészségügyi törvényünk.)

eventualiter ismeri el.²⁾ Fontos különbség végül, hogy az 574. §. köré-ben az okozott kár megterítése *mindig* kötelező. Az okozott és a fenyegető kár közti értékaránytalanság — az utóbbi javára itt is fontos előfeltétel.

Végül pedig, ami a Tervezet végszükségi intézkedéseinek igazi fókuszát, az 1081. §-t illeti: nemcsak a rendszerbeli elhelyezés, hanem a tartalom szempontjából is az előbbi §-ok és az 1081. §. közt mély űr tátong. Egyben konstatálnunk kell azt is, hogy a német ptkv. befolyása alól a Tervezet az 1081. §-nál nagy mértékben emancipálta magát.

Összevetve az eddig mondottakat: a T. 572. §-ában van egy az egész kérdés szabályozására kiválóan alkalmas elvi kijelentés, mely azonban egészen más célból tétetvén az meg és más célra: a további tárgyalások során ugyszólván egészen el kell ejtenünk.

Az 574. §. létesít egy valamely idegen dolog *használatára* (eventualiter a használat folytán való megsemmisítésére is) irányuló végszükségi jogot, életet, testi épséget, vagyoni érdeket stb. fenyegető közvetlen veszélynek elháríthatása céljából az értékaránytalanság fel tétele és minden esetben kötelező kártérítés mellett.

Az 1081. §. ezzel szemben az *idegen dolgok részéről és azok által* fenyegető közvetlen veszély esetére ad egy egészen másfajtájú végszükségi jogot, melynek főkritériuma a tulajdonosnak a veszély és az okozta kárért való

²⁾ Pdl. tüzoltás közben a más tulajdonát képező) vedret használom s az elég vagy összetörök. (Ind. II. 231. l.

felelőssége; tartalma, a dolog megrongálása avagy megsemmisítése (amint a szükség hozza magával); következménye azonban, a kártérítés, rendszerint kimarad s csak a veszélynek a vég-szükségileg veszélyeztetett általi vétkes felidézése esetén áll be.

2. A T. tehát a végszükség szabályozását nem csak a rendszerbeli elhelyezés szempontjából (az 572. és 574. §§-ok a tulajdonjog — az 1081. §. pedig a tiltott cselekvények általános szabályai közé nyertek beillesztést) szórta szét, hanem magát a szabályozandó anyagot is kétféle végszükségi joggá forgácsolta szét. Nem csoda tehát, ha a Tervezet nyomán kelt irodalomban felmerült az a nézet, hogy „... A T. *nem* intézkedik a végszükségről és az indoklás a mellőzés okát nem említi meg.”¹⁾ Még könnyebben állhat elő ekként zavar és bizonytalanság a törvény gyakorlati alkalmazásában.

A végszükségi cselekvény jogi természete mind az 574. §., mind az 1081. §. körében jogszerűnek van fölvéve. Kétség csak az utóbbi esetében merülhetne fel, tekintve, hogy az 1081. §-nak is az 1077. §. képezi az alapépitményét. „Aki másnak a jog által védett valamely érdekét jogellenesen és vétkesen — szándékosan vagy gondatlanságból megsérti — mondja az 1077. §. — a sértettnek ebből eredő kárát megtéríteni tartozik.” Nem forog fenn ez a jogellenesség és vétkesség a jogos önvédelem

¹⁾ Lásd *Alföldy Ede*: A magánjogi vétség czimű értekezését (Bpest, Grill Károlynál 1905.) 26. lapon, hol egyébként a végszükség fogalmának megállapítása s az arra épített fejtegetések nem fogadhatók el.

esetében, hol a károsító cselekvény egyébként meg van a védekezésben, nem forog fenn továbbá a jogos önsegélynél s a T. által a kettő közé helyezett *magánjogi végszükségnél sem*. Tekintve már most, hogy a kártérítés kérdése egészen háttérbe szorul, mert hiszen a vétkeség elvét legmerevebben követő jogrendszerek is a vétkességen kívüli kártérítési alapoknak egész sorát kénytelenek elismerni: mondhatnók, hogy az 1081. §-ban a T. nem jelenti ki jogszerűnek a végszükségi cselekvényt azzal, hogy a törvényes előfeltételek mellett kifejezetten félretolja tőle a jogellenességet, tehát nem kreál kifejezetten egy új alanyi magánjogot, hanem odaállítja az 1081. §-nak megfelelő magatartást, ténykedést abba a milieube, hol sem jogosságról, sem jogtalanságról nem beszélhetünk s hol a törvényhozó nem emberi tényekhez fűz következményeket, hanem oly jogilag minősítendő és szabályozandó ténylegességekhez („végszükségi helyzet“-hez), melyeket éppen az emberi cselekvények különböző jogi kategóriái szerint lehetetlen megítélnünk.

Szolgáljon továbbá Tervezetünknek általános jellemzéséül az is, hogy a végszükségi cselekvény érvényesülési körét — épp úgy, mint a német ptkv. — a vagyoni javak körére leszorítja. Helye van élet stb. és vagyoni érdekek veszély elleni megoltalmazására — de csak vagyoni érdekek ellen és rovására — de más élete, egészsége stb. ellen már nincs. A végszükségi esetek egy jórésze tehát, hol élet élettel, élet testiépességgel stb. áll szemközt, bár ezek az immateriális emberi javak magánjogi érdeket is képviselnek: a magánjog szempont-

jából továbbra is megoldatlan kérdések fognak maradni.

Egyébként az 574. §. végszükségi használatának előfeltételei a következők:

a) *közvetlen veszély*, mely akár anyagi, akár immateriális javainkat (élet, egészség, testi ép-ség, szabadság) fenyegeti s melyet

b) *csak úgy lehet elhárítani*, ha valamely és más tulajdonát képező ingó vagy ingatlan dolgot a veszélytől való menekülés czéljából *eszközként bármi módon felhasználunk*, eventualiter a *használattal meg is semmisítünk*, feltétel továbbá, hogy

c) *az a kár*, mely minket a *veszélyben fenyeget*, a használat, respektive a dolog megsemmisítése által a *tulajdonosnak okozott kárhoz viszonyítva aránytalanul nagy legyen*.

Ebhez képest az 574. §. rendelkezése alá lesz vonandó, ha kigyuladt házam megmentésénél önhatalmulag felhasználok a szomszédom vizesvedrét, vizztartóját, létráját, üres pajtáját (hova ingóságaimat biztonságba helyezem); avagy a fuldoklót úgy mentem meg a haláltól, hogy másnak kerítéséből rögtönzött tutajt készítek; avagy a súlyosan sebesültnek orvosi segélyt hozandó erővel elragadom a fuvaros lovát, kocsiját; avagy kötszerekért, orvosságért betöröm a szomszéd háza-ajtáját (mikor az nincs otthon), felszakítom szekrényét s onnan veszem ki a szükséges gyolcsot, orvosságot; avagy megtámadtatván, védekezem másnak kezem ügyébe esett fegyverével, miközben az eltörik; avagy árvíz idején, ha a gát a közvetlen átszakadással fenyeget, a keletkezett rést szomszédom butoraival, lisztes zsákjával tömöm

be; avagy, ha éhinségből lopok, rabolok, fől-
telve természetesen mind, hogy más módja a
veszély elhárításának egyáltalában nem áll ren-
delkezésemre.

Az 1081. §. végszükségi jogának előfelté-
telei a következők:

a) *közvetlen veszély*, mely akár anyagi, akár
immaterialis javainkat (vagy egy 3-ik személyét)
valamely *idegen dolog részéről és dolog által*
fenyegeti s melyet

b) *csak úgy lehet elhárítani*, ha a veszélyt
magában hordó *dolgot megrongáljuk, vagy meg-*
semmisítjük; feltétlenül szükséges azonban, hogy

c) *a veszélyeztető dolog által okozható kárért*,
annak tulajdonosa a kár *bekövetkezése esetén*
felelőssé lett volna tehető.

Ekként a Tervezet szerint, az 1081. §.
alapján lesz elbírálandó, ha az idegen kutya
ránk vagy egy 3-ik személyre támad s az eb-
marástól másképp, mint az állat leütésével, le-
lövésével nem menekülhetünk (a tényálladék
kiegészítésénél mindig szem előtt tartandó az
állatok okozta károkért való felelősség); avagy,
ha az idegen állat értékes ültetvényeinket vagy
a szomszédunkét elgázolással fenyegeti s mi ár-
talmatlanná teendő, összekötözzük, félholtra
verjük, czölönköt kötünk lábai közé, mely az
állat lábait megrongálja s így tovább. Tény az,
amit az Indokolás (III. k. 265. l.) is kiemel,
hogy az egész 1081. §-nak csak állatok táma-
dásával szemben van jelentősége s ha általá-
ban a német ptkv. 228. §-ának mintájára a
Tervezet mégis „idegen *dologból* származó ve-
szély“-ről („Gefahr durch eine drohende Sache“)
beszél: tudnunk kell, hogy a legleleményesebb

példagyártó sem igen képes oly eseteket konstruálni, hol a *közvetlen* és *másképp el nem hárítható veszély* élettelen tárgyból és tárgy által fenyegetne. Hasonló tényálladékokat ugyan eleget találhatunk, pld. rombadőléssel fenyegető összevissza repedezett fal, őrizetlenül hagyott dinamit, sulyos és gyöngén ki- vagy felfüggesztett tárgy, mely leszakadással fenyegethet stb., mindez esetekben azonban soha sincs *közvetlenül* fenyegető veszély, inkább csak a veszély állandó lehetősége. *Titze* egyetlen példára tud hivatkozni csak, a hegyen lefelé gördülő hordóra, t. i. mely a hegy lábánál fekvő telkemen a károkozásnak közvetlen veszélyével fenyeget, tehát mielőtt odáig gördülne, a német ptkv. 228. §. és a magyar Tervezet 1081. §. alapján összeörhötem.

Az előbbieken tüzetesen ismertetett végszükségi szabályozás ellen több tekintetből lehet kifogást emelnünk. Az anyag szétforgácsolásának hátrányára részben már rámutattunk, amihez még a következők volnának hozzáteendők. Az ön hatalom három formában érvényesülhet: mint jogos önsegély, jogos önvédelem és végszükségben való cselekvés. E három jogi pozíció sokkal elütőbb természetű, semhogy szabályozásuknál az azonos szempontok alkalmazása feltétlenül szükséges volna. A Tervezet az önvédelem és a végszükség szabályozását összevegyítette akkor, midőn az 1081. §-t a jogos önvédelem analógiáján kénytelen-kelletlen, mint az állatok elleni önvédelmet tette rendezés tárgyává s így egyben rá volt utalva arra is, hogy még egy végszükségi §-t állítson be rendszerébe a tulajdont korlátozó intézmények közé. Ezzel

az okvetlen egységes szabályozást igénylő végszükségi kérdést kétféle módon, kétféle szempont szerint, a kártérítés tekintetében pedig éppen ezért ki nem elégitően rendezte.

A végszükség kényszerhelyzet. Jellegetessége abból áll, hogy a magunk vagy más anyagi vagy immateriális jogos érdeke közvetlen veszélyben forog s az adott helyzet következtében másképp a fenyegető veszély el nem hárítható, mint csak úgy, ha egy tőlünk különböző és az egész helyzetalakulásban nem szerepelt harmadik személynek valamely anyagi vagy immateriális jogos érdekébe rombolólag beavatkozunk.

Vagyis röviden összefogva: kénytelenül ugyan, de mégis másnak kárával és másnak rovására szabadulunk, ha csak jogos érdekünket feláldozni nem akarjuk. Ha a veszély ember részéről fenyeget: a helyzet egészen más, mert az illető akcióba lépése valamely érdekünk ellen lehet teljesen jogos is s a jogos önvédelem és önsegély megfelelő szabályozásával a kérdés rendezése a legapróbb részletekig „jogásziasan” eszközölhető.

Elfogadva és méltányolva már most azt a megszorító rendelkezést, hogy a végszükségi cselekvény *csak vagyoni érdekek rovására* érvényesíthető — s hogy ekként a jól ismert példában, hol az egy deszkaszálon menekülő két hajótörött közül az egyik a másikat vízbelőki az ős bellum omnium contra omnes elevenedik meg: föl tesszük a kérdést, indokolt-e az oly helyzet, melyek *egyformán* magukon viselik a casus supremae necessitatis minden jellemvonását állatok elleni önvédelemmé és egy különös,

használatra vonatkozó s az időleges kisajátításra emlékeztető végszükségi joggá felbontani?

Kézen fekszik a felelet, hogy már a törvényszerkesztési technika szempontjából sem. Még kevésbbé pedig akkor, ha a törvénykönyvet a bírónak világos utbaigazításokat adó zsinórmértékül s nem jogi feladványok megfejtése céljából adjuk a kezébe. Már pedig a Tervezet jelen alakjában a bírót végszükségi esetek megítélésénél a törvényalkalmazás szempontjából nehéz problémák elé állithatja.

Mindenekelőtt nagy zavarok előidézője lehet az 572. §., melynek tul általánosan hangzó s a végszükségi helyzetre is ráillő kijelentései éppen nem alkalmasak arra, hogy a szemelőtt tartott czélt, t. i. bizonyos szakjogok rendelkezéseinek magánjogi megalapozását — világosan kifejezésre juttassák. Ettől eltekintve, az 574. és 1081. §§-ok között a lényeges eltérések daczára is nem bizonyosak a határvonalak. Melyik §. alá tartozik pld. az az eset, ha a bikát szándékosan és könnyelműen addig ingerlem, míg az kötőfékét elszakítva, nekem támad? Az 1081. §. alá nem, mert a §. legfontosabb előfeltétele, t. i. az állat tulajdonosának felelőssége ilyenkor meg nem állapítható. Az pedig világos, hogy testi épségem, esetleg életem megmentéseért a támadó állatot leszurhatom. Az állat felféltése vétkeiséget, a vétkeiség pedig nemcsak a Tervezet alapfelfogása, hanem a mondott példában jogérzetünk szerint is kártérítési kötelezettséget von maga után. Az 1081. §-ban azonban a kártérítési kötelezettség is ki van zárva. Azt kell mondanunk tehát az Indokolás utmutatása értelmében is (Ind. III. k.

266. 1.) és a világos törvényt magyarázat nagyobb dicsőségére, hogy az általam vétkesen felfingerelt támadó állat leszurásával, vagy megvakításával, idegen ingó dolgot (t. i. a bikát) az 574. §. keretei közt *használatba* vettem, amivel ismét különösen quadrálnak a Tervezet 499. és 500. §-ai, melyek szerint a dolog hasznai: a gyümölcs- és egyéb termények, a melyek a dologból ennek rendeltetéséhez képest származnak, valamint az a gazdasági előny, a melylyel a dolog használása jár. Haszon az a jövedelem is, amely a dologból valamely jogviszonynál fogva származik. A jog haszna — a jövedelem stb.

A vétkesen felidézett állattámadás más szempontból is érdekes világot vethet a Tervezet szabályozására. Az 1081. §. ugyanis nem kívánja meg (mint a német ptkv. 228. §.), hogy a végszükségileg megvédett érdek aránytalanul nagyobb értéket képviseljen, mint az a kár, amit a dolog megrongálásával vagy megsemmisítésével a tulajdonos szenved. Ez álláspont mellett az Indokolás azt a kitünő érvet hozza fel, mely szerint „...visszásnak látszik, hogy aki dolgok, pld. állatok által van vagyonában veszélyeztetve, az ezek elleni védekezésben nagyobb mértékben legyen korlátozva, mint a személyek elleni önvédelemben...” (mely, amint tudjuk, az ölésig is elmeget). Ez teljesen helyes és igaz. Az 574. §-ban azonban már a Tervezet is megkívánja, hogy a veszélyből fenyegető kár és a veszély elhárítása végett igénybe vett idegen dolog használatából, illetőleg megsemmisítéséből a tulajdonosra háramolható kár között az előbbi javára a nagy értékaránytalanság fennálljon. E ponton az

574. és 1081. §-ok érintkezése szintén visszás. Mert ha a kötelékétől elszabadult támadó bikát nem én ingereltem fel és a kis pincsi kutyámat felökkeléssel vagy elgázolással fenyegeti: az 1081. §-ok szerint kártérítés nélkül megölhetem. Megvédtém 200—300 korona érték elpusztításával 5—6 koronányi értékű jószágomat. Persze feltetelezzük, hogy a bika tulajdonosa, mondjuk hanyag őrzés címén a bikája által okozott károkért felelősségre volna vonható. De hátha a bikát utczai suhanczok ingerelték fel, amiről nekem nincs tudomásom vagy ha van is tudomásom, maga után fogja-e ez vonni mindjárt a az 574. §. alkalmazását az 1081. §. helyett s ezzel együtt a két vagyoni érdek közötti értékmérlegelés szükségét? A felelet nem biztos, éppen annyira, mint ahogy az sem világos, ha vajjon élhet-e az 574. §. végszükségi használatjogával 3-ik személy *másnak* érdekében vagy nem. Az 1081. § az u. n. „Nothelfer“ beavatkozását világosan elismeri, de nem így az 574. §. Mégis úgy véljük, hogy az 574. §-t a mondott vonatkozásban kiterjesztőleg kell magyaráznunk. Vagyis helye lesz pld. annak, hogy az X. Y. vizesvedrét, létráját a Z. égő házánál, Z-nek, családjának vagy vagyonának megmentésére felhasználhassam, esetleg használat közben meg is ronthassam, elpusztíthassam.

Az 574. §. értékaránytalansági követelményének megvan még az a német ptkv. 228. és 904. §-aival is közös nagy hiánya, hogy *érték-egyenlőség* esetén csütörtököt mond. Avagy objektív kriteriumok alapján lévén eldöntendő a két szembenálló érdeknek értéke, határoznunk fog esetleg már az is, ha az egyik a másikat egy

pár fillérrel mulja felül csupán? Avagy helye lesz-e az objektív érték mellett netalán a subjektív érték figyelembevételének is s ha igen, mily határok közt? Mindezek oly kérdések, melyeknek a gyakorlatra való átutalása csak bizonytalanságot fog eredményezni s melyek mind tárgytalanná válnának, ha a Tervezet a végszükségét nem kétféleképpen, hanem egy-egy alapon szabályozná.

Egy pár megjegyzést kell végül tennünk az 1081. §. azon előfeltételére is, hogy a végszükségi cselekvény csak a megsemmisített dolog tulajdonosának a beállható kárért való eventuális felelőssége esetén nem jogellenes. Ellenkező esetben — de már az értékaránytalanság előfeltétele mellett — az 574. §. alkalmazása válik szükségessé. Alkalmazzuk e szabályt arra a példára, melylyel maga az Indokolás is (III. k. 265. l.) operál. Az A háza veszélyben forog, mert a szomszédos B házán keresztül az ezen tulfekvő C házáról a tűz az ő épületére harapódzhatik át. Az 1081. §. szerint A a B házát csak akkor rombolhatja le, ha a B házán keresztül tovább harapódzó tűzveszélyért B felelőssé volna tehető. Ennek pedig akkor volna helye, ha B, vagy oly személyek, kikért ő felelős a kellő óvintézkedéseket elmulasztották. Ha tehát B a maga házát vízzel fecskendezi, felfedelét (a tűz felé esőt) lerántja stb., a felelősség alól — ha az A házára a tűz t. i. mégis csak áterjed, *mentésül*, mert hiszen a kellő óvintézkedést megtette. Ilyenkor a T. szerint szó sem lehetne az 1081. §. alkalmazásáról, vagyis A-nak minden és a tűz továbbterjedését akadályozni hivatott oly cselekvénye (pld. a B házának a fedelét részben A

üti le, vizet ereszt rája stb.), melyet a B háza tekintetében s azt rombolólag foganatosít: jogellenes lesz, illetőleg az 574. §. szerint vonandó elbírálás alá. A következmény: Kártérítés, miről pedig említést sem lehetne tenni, ha B az ő házán valamely (bár eredménytelen) lokalizáló tevékenység kifejtésétől tartózkodnék. Vagyis az 1081. illetőleg 574. §. alkalmazása attól függ: vajjon önt-e B az ő közbeeső házára egy veder vizet vagy nem.

Az eredmény semmiesetre sem kielégítő, de e mellett a felelősség kriteriuma a végszükségi jogot eredeti természetéből kivetköztetve, a jogosönsegélyszínébe öltözteti, a jogos önsegélyről pedig a T.-nek is egyéb rendelkezései vannak. Ha a törvény biztosítja nekem a kártérítést, úgy felesleges a végszükségi jogot is megadva, úgy rendelkezni, hogy ha tetszik, megelégszem a kártérítéssel, ha nem, önsegélyü beavatkozással és másnak okozott kárral megakadályozom a magam kárát. A dolog egészen úgy tűnik fel, mintha a végszükségi cselekvény a veszély beállta esetén követelhetett kártérítésnek volna valamelyes surrogatuma. Ez esetben azonban nagyon indokolt volna további előfeltételnek azt is felvenni, hogy a veszélyeztető dolog tulajdonosának a veszély által okozható károsodás megtérítésére elegendő fedezete ne legyen.

4. A mondottak után fejtegetéseink eredményét a T. tárgyalt §-ainak következő módosításában vélnök összegezhetni.

Mindenekelőtt az 572. §. valódi célzatának és horderejének világosabbá tétele kedvéért a §-t így szövegeznők:

„572. §. A tulajdonos köteles teljes vagy

részbeli kártalanítás fejében, avagy kártalanítás nélkül is, saját dolgának *közérdekből leendő hatósági* elpusztítását vagy megsemmisítését tűrni, ha ez a másokat fenyegető veszély elhárítására szükséges és ha a kár, amely különben keletkezhet, aránytalanul nagyobb annál a kárnál, amely a tulajdonost a dolog elpusztítása vagy megsemmisítése által éri.

A tulajdon ily korlátozásának eseteit és módzatait *közigazgatási* jogszabályok állapítják meg.

Az 574. és 1081. §-ok — mint a sajátkép végszükségre vonatkozók, — egységes alapra volna fektetendők. A szabályozás székhelye számolva a T. alaprendszerével és azon felfogásával, mely a végszükségben levőnek a cselekvésre *jogot* ad és ismer el,*) az 1081. §. maradhatna. E §. szövegének azonban oly általános alaptételt kellene magában foglalnia, mely az 574. §. külön intézkedését feleslegessé teszi s az értékaránytalanság és felelősség kellékeitől is megvan szabadítva. Pld. ilyenformán :

„1081. §. Aki a saját maga vagy más életét, testiépességét, egészségét, becsületét, szabadságát avagy vagyonát pusztulással fenyegető közvetlen veszély elhárítása céljából idegen dolgot felhasznál, megrongál vagy megsemmisít — amennyiben a veszély más módon elkerülhető nem volt — nem követ el jogellenességet. A tulajdonos a használatból, megrongálásból, illetőleg a megsemmisítésből származott kár megtérítését — ha csak a veszély előidézé-

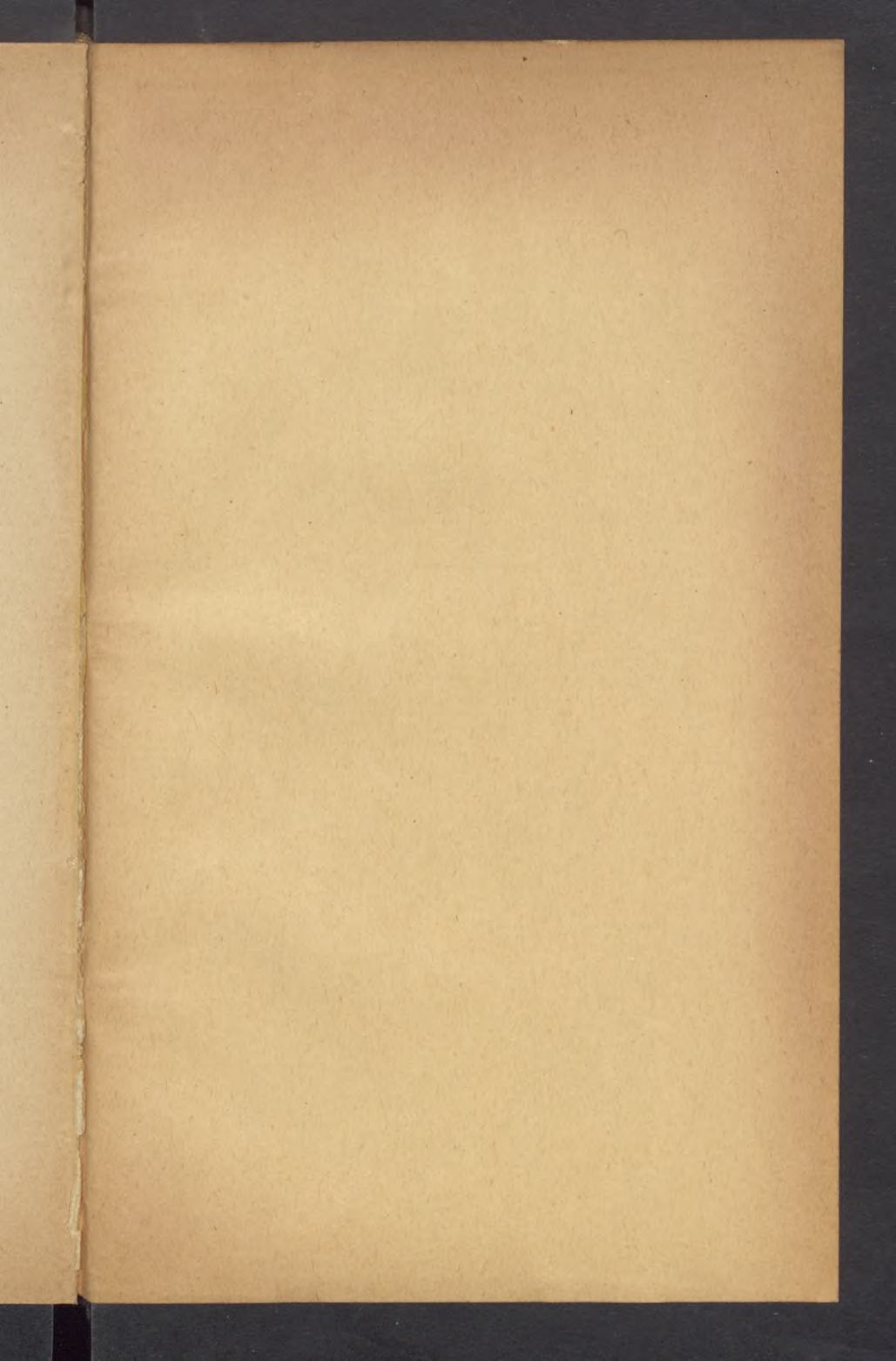
*) Ennek hangsúlyozása azért fontos, mert a végszükségi cselekvénynyel szemben annak jogszerű gyanánt való felfogása (ez a T. álláspontja) zárja ki a jogos önvédelmet.

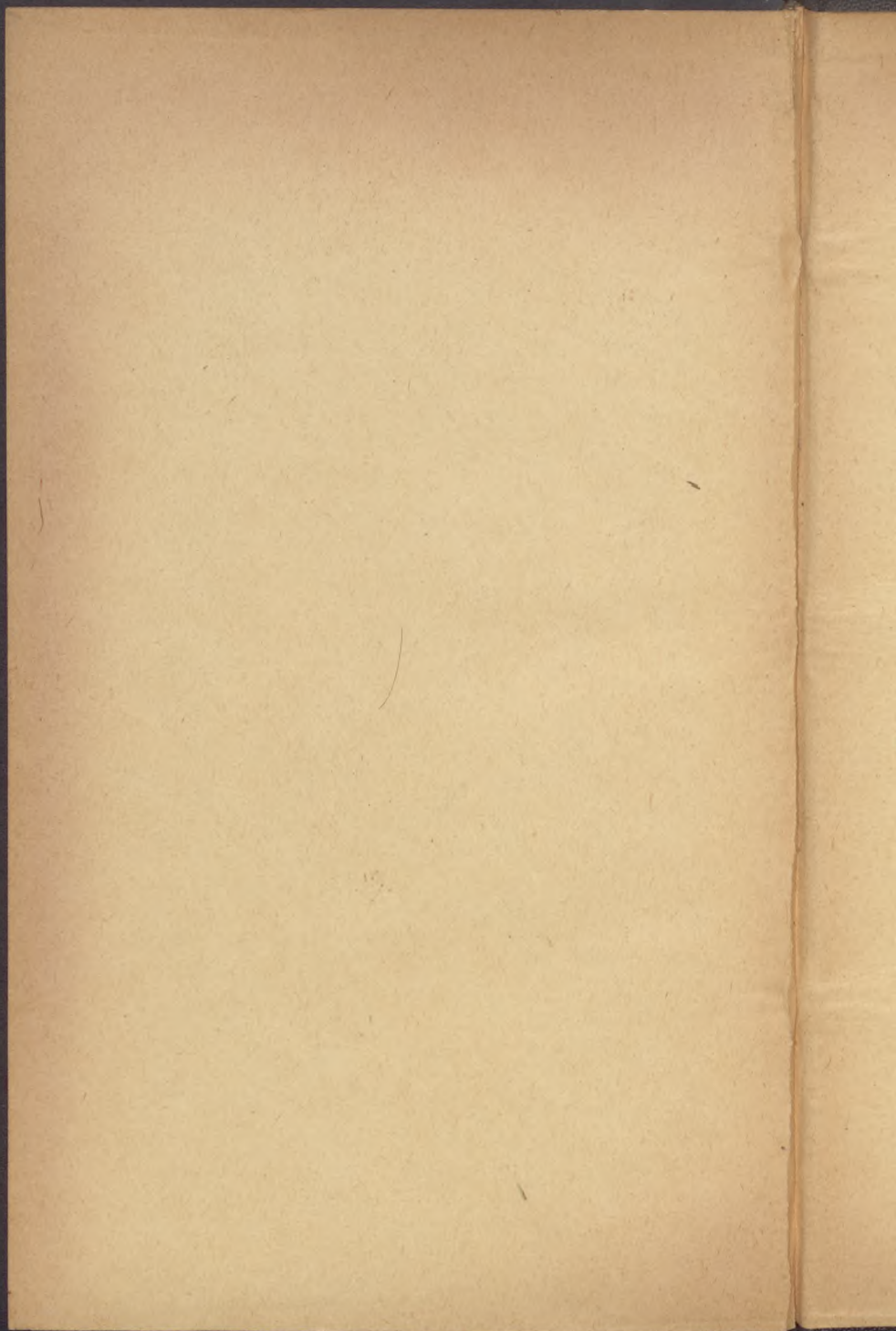
sében vétkes nem volt — követelheti,“ — a mihez képest az 574. §. rendelkezése így szólana:

„A tulajdonos nem tilthat el mást attól, hogy az ő dolgát végszükségben használja, illetőleg a használás közben megrongálja vagy megsemmisítse. A végszükség fenforgására, valamint az okozott kár megtérítésére nézve az 1081. §. az irányadó.“

A végszükség ekként egyike volna azon vétkességen kívüli kártérítési alapoknak, melyektől a T. sem zárkozható el. A kártérítési kötelezettség alanyául a végszükségi cselekvény foganatosítóját kellene megállapítanunk, akkor is, ha az illető csak „Nothhelfer“ volt s cselekvényét másnak érdekében követte el. Ez álláspont netaláni szigorának enyhítésére azonban könnyű volna megfelelő intézkedéseket találni

Köfösvári
Magán-
jogi
Yóg-
szükség

N. M.